

Regeringens proposition

1978/79: 13

om ändringar i lagen (1944: 219) om djurskydd, m. m.;

beslutad den 21 september 1978.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

ANDERS DAHLGREN

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås åtgärder på djurskyddets område. Förslagen innebär ändringar i lagen (1944: 219) om djurskydd, m. m.

I fråga om djurförsök läggs fram förslag som syftar till att begränsa och kontrollera sådana försök. I princip skall endast sådana djur som har fötts upp till försöksdjur få användas för vetenskapligt ändamål av den som har erhållit lantbruksstyrelsens tillstånd till uppfödning (destinationsuppfödning). Avsikten är att en etisk nämnd för djurförsök skall inrättas i varje högskoleregion. Nämnderna skall pröva djurförsöken från etisk synpunkt. Lokaler för försöksdjur skall godkännas av lantbruksstyrelsen innan de får tas i bruk.

En central nämnd för försöksdjursfrågor föreslås inrättad med uppgift att vara ett samordnande och rådgivande organ inom försöksdjursverksamheten. Nämnden skall verka för en minskad användning av försöksdjur, bl. a. genom stöd till alternativa och kompletterande metoder till djurförsök.

I propositionen föreslås vidare att regeringen får bemyndigande att meddela föreskrifter om anmälningsskyldighet för den som yrkesmässigt hyr ut hästar eller använder hästar i ridskoleverksamhet. Bestämmelsen om undantag från skyldighet att i vissa fall anlita veterinär för att bota sjukt eller skadat djur, om anlitaendet skulle medföra oskälig kostnad föreslås utgå. Vidare föreslås bl. a. regler som gör det möjligt för polismyndighet att tillfälligt omhänderta djur som otillbörligt utsätts för lidande.

Slutligen föreslås att bestämmelser införs som gör det möjligt att reglera de nya former för avelsarbete som innebär överföring av ägg mellan hondjur.

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1944: 219) om djurskydd

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1944: 219) om djurskydd dels att i 2, 6, 7, 8, 9 och 10 §§ ordet "Konungen" skall bytas ut mot "regeringen"¹,

dels att 11 och 12 §§, 14 § 2 och 4 mom. samt 17—19 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas två nya paragrafer, 12 a och 16 a §§.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 §

För annan särskild behandling av djur än ovan sägs i syfte att bota sjukdom eller skada skall veterinär anlitas, därest behandlingen är förenad med operativt ingrepp av någon betydelse eller avsevärt lidande för djuret.

Vad nu sagts skall dock ej gälla, om anlitaudet av veterinär skulle *medföra oskäligen kostnad eller vålla tidsutdräkt som äventyrar ändamålet med behandlingen.*

Vad nu sagts skall dock ej gälla, om anlitaudet av veterinär skulle vålla tidsutdräkt som äventyrar ändamålet med behandlingen.

12 §²

Djur *må* ej utan lantbruksstyrelsens tillstånd användas för vetenskaplig forskning eller undervisning, sjukdomsdiagnos, framställning av läkemedel eller annat härmed jämförligt ändamål, *därest användningen är förenad med operativt ingrepp, insprutning eller blodavtappning eller ock eljest medför ångest eller annat lidande för djuret. Konungen äger medgiva undantag från vad nu sagts med avseende å viss institution eller inrättning.*

Närmare bestämmelser angående tillstånd som avses i första stycket meddelas av Konungen.

Djur *får* ej utan lantbruksstyrelsens tillstånd användas för vetenskaplig forskning eller undervisning, sjukdomsdiagnos, framställning av läkemedel eller annat härmed jämförligt ändamål, *om användningen är förenad med operativt ingrepp, insprutning eller blodavtappning eller eljest medför ångest eller annat lidande för djuret.*

Vid verksamhet som avses i första stycket får användas endast djur som har fötts upp till verksamheten.

Uppfödning som avses i andra stycket får ej ske utan tillstånd av lantbruksstyrelsen.

¹ Senaste lydelse av

2 § 1973: 269

7 § 1974: 350

9 § 1974: 350

10 § 1973: 269.

² Senaste lydelse 1971: 1111.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om undantag från första, andra eller tredje stycket.

12 a §

Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om prövning från etisk synpunkt i fråga om användningen av djur i verksamhet som avses i 12 § första stycket.

14 §

2 mom.³ Åsidosätter någon vad i 2—6 §§ eller 8 b § stadgas, äger hälsovårdsnämnden, i den mån ej särskilda bestämmelser äro gällande, meddela erforderlig föreskrift om vad han jämlikt nämnda paragrafer har att iakttaga. Nämnden äger ock i sådant fall stadga vite. Underlåter någon att vidtaga föreskriven åtgärd, äger nämnden, där det anses nödigt, verkställa åtgärden på den försumliges bekostnad. Nämnden äger förordna, att dess beslut omedelbart skall lända till efterrättelse. Den som är missnöjd med nämndens beslut äger däröver anföra besvär hos länsstyrelsen.

2 mom. Hälsovårdsnämnden kan, om ej annat är särskilt föreskrivet, meddela föreläggande eller förbud som behövs för att bestämmelserna i 2—6 § eller 8 b § skall efterlevas. Sådan föreskrift kan avse förbud att hålla djur i visst förvaringsrum eller inom visst område. I beslut om föreläggande eller förbud kan nämnden utsätta vite. Underlåter någon att vidtaga föreskriven åtgärd, kan nämnden låta verkställa åtgärden på hans bekostnad. Nämnden får förordna, att dess beslut skall lända till efterrättelse omedelbart.

Talan mot beslut av hälsovårdsnämnden enligt första stycket föres genom besvär hos länsstyrelsen.

Föreligga sådana omständigheter att förbud enligt 4 mom. andra stycket kan komma i fråga, skall hälsovårdsnämnden göra anmälan därom till länsstyrelsen.

4 mom.⁴ För avhjälpande av missförhållande med avseende å djurskyddet äger länsstyrelsen samma befogenheter som enligt 2 mom. första stycket tillkommer hälsovårdsnämnden.

4 mom. Länsstyrelsen har samma befogenheter som enligt 2 mom. första stycket tillkommer hälsovårdsnämnden.

³ Senaste lydelse 1968: 735.

⁴ Senaste lydelse 1968: 735.

Nuvarande lydelse

Underlåter någon att *efterkomma av hälsovårdsnämnd eller länsstyrelse meddelad föreskrift, som avses i 2 mom. första stycket* och som är av väsentlig betydelse från djurskyddssynpunkt, eller föreligger i annat fall missförhållande av allvarlig natur i fråga om djurs vård eller behandling, *äger länsstyrelsen meddela den försumlige förbud att handhava djur eller visst slag av djur. Är den försumlige ägare av djuret eller djuren, äger länsstyrelsen dessutom meddela honom åläggande att avhända sig djuret eller djuren och förbud att anskaffa djur eller visst slag av djur. Förbud enligt detta stycke skall avse viss tid eller gälla tills vidare.*

Länsstyrelsens beslut skall lända till omedelbar efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Föreslagen lydelse

Underlåter någon att *följa beslut som hälsovårdsnämnd eller länsstyrelse meddelat enligt 2 mom.* och som är av väsentlig betydelse från djurskyddssynpunkt eller föreligger annat missförhållande av allvarlig natur i fråga om djurs vård eller behandling, *får länsstyrelsen meddela den försumlige förbud att handha djur eller visst slag av djur. Är den försumlige ägare av djuret eller djuren, får länsstyrelsen dessutom ålägg honom att avhända sig djuret eller djuren och förbjuda honom att anskaffa djur eller visst slag av djur. Förbud enligt detta stycke skall avse viss tid eller gälla tills vidare.*

16 a §

Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva att den som yrkesmässigt eller eljest i större omfattning upplåter hästar eller använder hästar i ridskoleverksamhet skall göra anmälan om verksamheten.

17 §⁵

Är djur utsatt för djurplågeri och sker ej rättelse på tillsägelse av polismyndigheten, hälsovårdsnämnden eller länsstyrelsen, äger länsstyrelsen förordna att djuret skall omhändertagas genom polismyndighetens försorg. Om sådant omhändertagande må länsstyrelsen även förordna, därest djurägare ej iakttagit åläggande att avhända sig djur eller förbud att anskaffa djur. Länsstyrelsens beslut skall lända till omedelbar efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Utsättes djur genom misshandel, överansträngning eller vanvård eller på annat sätt otillbörligen för lidande och sker ej rättelse på tillsägelse av polismyndigheten, hälsovårdsnämnden eller länsstyrelsen, får länsstyrelsen förordna att djuret skall omhändertagas genom polismyndighetens försorg.

⁵ Senaste lydelse 1968: 735.

Nuvarande lydelse

Det ankommer på polismyndigheten att efter värdering låta sälja eller döda djur som omhändertagits. I fall som avses i första stycket första punkten må polismyndigheten i stället föranstalta om vård av djuret tills vidare.

Närmare bestämmelser angående förfarandet, när djur omhändertages, meddelas av Konungen.

Föreslagen lydelse

Länsstyrelsen får även förordna att djur skall omhändertagas genom polismyndighetens försorg, om djurägaren ej iakttagit föreläggande enligt 14 § 4 mom. att avhända sig djur eller förbud att anskaffa djur eller förbud enligt 14 § 2 mom. att hålla djur i visst förvaringsrum eller inom visst område.

Om det är påkallat från djurskyddssynpunkt, får länsstyrelsen eller polismyndigheten förordna att djur skall omhändertagas genom polismyndighetens försorg i avvaktan på beslut varigenom länsstyrelsen avgör ärendet. Meddelar polismyndigheten sådant beslut, skall det underställas länsstyrelsen som har att snarast avgöra om beslutet skall bestå eller ej.

Beslut som avses i första, andra eller tredje stycket skall omedelbart lända till efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

18 §⁶

Sedan djur omhändertagits, må ägaren ej förfoga över det utan tillstånd av polismyndigheten.

Sedan djur omhändertagits, får ägaren ej förfoga över det utan tillstånd av polismyndigheten.

Polismyndigheten skall efter värdering låta sälja eller avliva djur som omhändertagits enligt beslut som vunnit laga kraft. Polismyndigheten kan i stället tillse att djuret tages om hand tills vidare.

19 §⁷

Kostnad som föranledes av åtgärd enligt 17 § skall förskjutas av allmänna medel.

Dömes någon i fall som avses i 17 § första stycket första punkten för djurplågeri, skall kostnaden återgäldas av denne. I fall som avses i samma stycke andra

Kostnad som föranledes av åtgärd enligt 17 § förskotteras av allmänna medel.

Omhändertages djur enligt 17 §, skall kostnaden återbetalas av den mot vilken åtgärden har riktats, om ej särskilda skäl föranleder annat.

⁶ Senaste lydelse 1968: 735.

⁷ Senaste lydelse 1968: 735.

Nuvarande lydelse

punkten skall kostnaden återgäldas av den åläggandet eller förbudet gäller. I övrigt skall kostnaden stanna å statsverket.

Har omhändertaget djur sålts genom polismyndighetens försorg, må kostnad, som skall återgäldas av ägaren, uttagas ur köpeskillingen. Är i fall som avses i 17 § första stycket första punkten åtal för djurplågeriet väckt mot ägaren, när köpeskillingen inflyter, skall polismyndigheten, i avbidan på domstolens prövning i ansvarsfrågan, av köpeskillingen innehålla ett belopp som svarar mot kostnaden.

Föreslagen lydelse

Har omhändertaget djur sålts genom polismyndighetens försorg, får kostnad som skall återbetalas av ägaren uttagas ur köpesumman.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979.

2 Förslag till

Lag om överföring av ägg mellan hondjur för avel av husdjur

Härigenom föreskrivs följande.

Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer bemyndigas att förbjuda eller föreskriva villkor för överföring av ägg mellan hondjur för avel av husdjur.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1979.

JORDBRUKSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1978-09-21

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Bohman, Ullsten, Romanus, Turesson, Gustavsson, Olsson, Dahlgren, Åsling, Söder, Troedsson, Mundebo, Krönmark, Wikström, Johansson, Friggebo, Wirtén

Föredragande: statsrådet Dahlgren

Proposition om ändringar i lagen (1944: 219) om djurskydd, m. m.

1 Inledning

Under de senaste åren har på olika sätt en rad frågor aktualiserats på djurskyddets område.

År 1972 tillkallade dåvarande chefen för industridepartementet en sakkunnig med uppdrag att utreda *den framtida försörjningen med försöksdjur för vetenskapliga ändamål m. m.* Den sakkunnige, som antog namnet 1972 års försöksdjursutredning (I 1972: 06) avlämnade i september 1975 betänkandet (Ds I 1975: 4) *Framtida försörjning med försöksdjur m. m.* En sammanfattning av betänkandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av försvarets forskningsanstalt (FOA), försvarets hundskola, socialstyrelsen, nämnden för undervisningssjukhusens utbyggande, statens bakteriologiska laboratorium, statskontoret, byggnadsstyrelsen, riksrevisionsverket (RRV), förutvarande universitetskanslersämbetet (UKÄ), utrustningsnämnden för universitet och högskolor, statens medicinska forskningsråd, statens naturvetenskapliga forskningsråd, lantbruksstyrelsen, styrelsen för jordbrukets högskolor och statens veterinärmedicinska anstalt (SVA), statens livsmedelsverk, statens naturvårdsverk, statens råd för skogs- och jordbruksforskning, arbetarskyddsstyrelsen, förenade fabriksverken (FFV), länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus samt Västernorrlands län, samarbetsnämnden för lokal- och utrustningsprogramkommittéerna för universitet och högskolor (Lup-nämnden), Centralorganisationen SACO/SR, Föreningarna djurens vänners riksorganisation, Landstingsförbundet, Läkemedelsindustriförening-

en (LIF), Nordiska samfundet mot plågsamma djurförsök, Scandinavian federation for laboratory animal science (Scand-LAS), statliga läkemedelsproduktionens forskningsnämnd, Statsanställdas förbund, Statsanställdas förbund, avd. 2108 Åker, Stockholms försöksdjursteknikers förening, Svenska djurskyddsföreningen, Svenska jägareförbundet, Svenska kennelklubben, Svenska kommunförbundet, Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund, Tjänstemännens centralorganisation (TCO) samt Västsveriges försöksdjurstekniker.

En sammanfattning av remissyttrandena över 1972 års försöksdjursutrednings betänkande bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

I september 1976 tillkallade dåvarande chefen för jordbruksdepartementet en arbetsgrupp för att bl. a. planera och lägga fram *förslag till en utökad produktion av försöksdjur i Åker*. Arbetsgruppens uppdrag utökades i januari 1977 till att även omfatta en utredning av förutsättningarna att förlägga uppfödning av försökshundar till försvarets hundskola i Sollefteå. Arbetsgruppen som antog namnet Åkergruppen har i juni 1977 avlämnat promemorian (Ds Jo 1977: 5) Uppfödning av försöksdjur i Åker och Sollefteå. En sammanfattning av promemorian bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av FOA, försvarets hundskola, socialstyrelsen, nämnden för undervisningssjukhusens utbyggande, arbetarskyddsstyrelsen, statens bakteriologiska laboratorium, statskontoret, byggnadsstyrelsen, RRV, universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), utrustningsnämnden för universitet och högskolor, Lup-nämnden, lantbruksstyrelsen, statens livsmedelsverk, statens naturvårdsverk, FFV, medicinska forskningsrådet, naturvetenskapliga forskningsrådet, Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), länsstyrelserna i Stockholm, Uppsala, Södermanlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Västerbottens samt Västernorrlands län, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, LIF, Scand-LAS, Stockholms försöksdjursteknikers förening, Västsveriges försöksdjurstekniker, Svenska jägareförbundet, Svenska djurskyddsföreningen, Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund, Nordiska samfundet mot plågsamma djurförsök, TCO samt SACO/SR.

En sammanfattning av remissyttrandena över Åkergruppens promemoria bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 4*.

I skrivelse till regeringen den 24 november 1976 anmälde riksdagen sina beslut med anledning av motioner om försöksdjursverksamheten m. m. (mot. 1975/76: 242, 432, 1636, 1650 och 1658, JoU 1976/77: 2, rskr 1976/77: 23). I besluten uttalade riksdagen bl. a. att skäl förelåg att närmare se över möjligheterna till ökad kontroll på lokal nivå av försöksdjursverksamheten. Det var enligt riksdagen angeläget att den lokala kontrollen av djurförsök på ett naturligt sätt infogades i den nu-

varande organisationen för djurskyddstillsyn. Det var av väsentlig betydelse att kontrollverksamhetens inriktning på en *etisk prövning av djurförsöken*, inte minst på planeringsstadiet, klart angavs. Riksdagen framhöll vidare det angelägna i att spörsmålet om *alternativa och kompletterande metoder till djurförsöken* beaktades inom forskningen.

I december 1976 uppdrog regeringen åt lantbruksstyrelsen att i enlighet med riksdagens beslut skyndsamt utreda dels åtgärder för ökad kontroll av försöksdjursverksamheten, dels alternativa och kompletterande metoder till djurförsök.

I februari 1977 överlämnade lantbruksstyrelsen till regeringen en promemoria med förslag till åtgärder för ökad kontroll av försöksdjursverksamheten m. m. Promemorian bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 5*.

Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av försvarets sjukvårdsstyrelse, FOA, socialstyrelsen, statens bakteriologiska laboratorium, statskontoret, RRV, UHÄ, medicinska forskningsrådet, naturvetenskapliga forskningsrådet, styrelsen för jordbrukets högskolor och SVA, statens livsmedelsverk, statens naturvårdsverk, statens råd för skogs- och jordbruksforskning, arbetarskyddsstyrelsen, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus samt Västerbottens län, SACO/SR, Föreningarna djurens vänners riksorganisation, Landstingsförbundet, LIF, Nordiska samfundet mot plågsamma djurförsök, Scand-LAS, statliga läkemedelsproduktionens forskningsnämnd, Statsanställdas förbund, Svenska djurskyddsföreningen, Svenska kommunförbundet, Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund samt Biologsamfundet.

En sammanfattning av remissyttrandena över lantbruksstyrelsens förslag till åtgärder för ökad kontroll av försöksdjursverksamheten bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 6*.

I april 1977 överlämnade lantbruksstyrelsen till regeringen en skrivelse och fyra separata promemorior med synpunkter på frågan om användande av alternativa och kompletterande metoder till djurförsök. Promemoriorna hade utarbetats av fem forskare med erfarenheter på detta område. I skrivelsen sammanfattar lantbruksstyrelsen forskarnas synpunkter, till vilka styrelsen i alla delar ansluter sig. Lantbruksstyrelsens skrivelse bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 7*.

Efter remiss har yttranden över skrivelsen och promemoriorna avgetts av statskontoret, RRV, FOA, försvarets sjukvårdsstyrelse, statens bakteriologiska laboratorium, UHÄ, statens livsmedelsverk, statens naturvårdsverk, SLU, medicinska forskningsrådet, naturvetenskapliga forskningsrådet, statens råd för skogs- och jordbruksforskning, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus samt Västerbottens län, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, LIF, statliga läkemedelsproduktionens forskningsnämnd,

Scand-LAS, Svenska djurskyddsföreningen, Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund, Föreningarna djurens vänners riksorganisation, Nordiska samfundet mot plågsamma djurförsök och SACO/SR.

En sammanfattning av remissyttrandena över lantbruksstyrelsens skrivelse om alternativa och kompletterande metoder till djurförsök bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 8*.

Lantbruksstyrelsen föreslog i april 1976 regeringen sådana ändringar i lagen om djurskydd att *uthyrning eller annan upplåtelse av hästar för ridning* inte längre skall få ske yrkesmässigt eller annars i större omfattning utan tillstånd av myndighet.

Efter remiss har yttranden över lantbruksstyrelsens förslag avgetts av socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, styrelsen för jordbrukets högskolor och SVA, statens naturvårdsverk, länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Kalmar, Göteborgs och Bohus, Västmanlands, Västernorrlands samt Norrbottens län, länsstyrelsernas organisationsnämnd, Jordbrukets försäkringsbolag, Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Ridfrämjandet, Ridskolornas riksorganisation, Svenska djurskyddsföreningen, Svenska fjordhästföreningen, Svenska kommunförbundet, Svenska lantarbetareförbundet, Svenska ridlägerarrangörers riksförbund, Svenska ridsportens centralförbund, Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund och Sveriges veterinärförbund.

Lantbruksstyrelsen föreslog i april 1976 regeringen att den föreskrift upphävs som medger *undantag från skyldigheten att anlita veterinär* om anlitaendet skulle medföra oskälig kostnad.

Efter remiss har yttranden över lantbruksstyrelsens förslag avgetts av LRF, Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund och Sveriges veterinärförbund.

I en framställning i maj 1978 föreslår lantbruksstyrelsen *vissa ytterligare ändringar i djurskyddslagen (1944: 219)*. Sälunda föreslås bl. a. att bestämmelser införs om krav på tillståndstvång för yrkesmässig kattuppfödning. Vidare föreslås ändringar av 14, 17 och 18 §§ för att söka effektivisera tillsynsverksamheten och komma till rätta med problemen kring de långa handläggningstiderna m. m. i samband med förbud att handha djur och vid omhändertagande av djur.

Efter remiss har yttranden över lantbruksstyrelsens framställning avgetts av Göta hovrätt, rikspolisstyrelsen, länsstyrelserna i Uppsala, Jönköpings, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Västmanlands samt Västerbottens län, SLU, UHÄ, Sveriges veterinärförbund, Svenska kommunförbundet, LRF, Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund, Svenska djurskyddsföreningen, Sveriges raskattklubbars riksförbund, Zoobranschens riksförbund och Föreningarna djurens vänners riksorganisation.

I en framställning i mars 1978 lämnade lantbruksstyrelsen ett *förslag till ny lagstiftning om överföring av ägg mellan hondjur för avel av husdjur*.

Efter remiss har yttranden över framställningen avgetts av SLU, medicinska forskningsrådet, LRF, Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund, Svenska lantarbetareförbundet, TCO och Sveriges veterinärförbund.

2 Föredragandens överväganden

2.1 Nuvarande förhållanden i huvuddrag

Behandlingen av husdjur och andra djur i fångenskap regleras i lagen (1944: 219) om djurskydd (ändrad senast 1977: 201). Djurskyddslagens grundtanke är att djuren skall behandlas väl och såvitt möjligt skyddas mot lidande. Hälsovårdsnämnder, länsstyrelser och lantbruksstyrelsen är tillsynsmyndigheter.

Enligt 12 § djurskyddslagen, som reglerar användningen av djur för vetenskapligt ändamål m. m., får djur inte utan lantbruksstyrelsens tillstånd användas för försöksdjursverksamhet, dvs. för vetenskaplig forskning eller undervisning, sjukdomsdiagnos, framställning av läkemedel eller annat härmed jämförligt ändamål, om användningen är förenad med operativt ingrepp, insprutning eller blodavtappning eller på annat sätt medför ångest eller annat lidande för djuret. Undantag kan dock medges från kravet på tillståndsvång för djurförsök. Under vissa förutsättningar behövs således inte sådant tillstånd för bl. a. universitet, högskolor, forskningsinstitut samt laboratorier och vissa sjukhus.

I 13 § djurskyddslagen föreskrivs att försöksdjur inte får tillfogas större lidande än som är oundgängligt. Kan det antas att avsevärt lidande åsamkas djuret även sedan ingreppet eller åtgärden slutförts, skall djuret därefter dödas snarast möjligt.

Närmare bestämmelser om försöksdjursverksamheten finns i kungörelsen (1944: 771) med vissa bestämmelser om användning av djur för vetenskapligt ändamål m. m.

De institutioner m. m. som använder försöksdjur anskaffar vanligtvis dessa genom inköp från inhemska uppfödare. En uppfödning av försöksdjur för eget bruk sker vid en del institutioner. Viss import förekommer även och i någon utsträckning används vilda djur som infångats för ändamålet. I mindre utsträckning kan köp förekomma från icke kontrollerade uppfödare som säljer djur av okänd kvalitet. Inköpskostnaderna för försöksdjur uppgick år 1974 till ca 11,5 milj. kr.

Skötsel och vård av försöksdjur under såväl uppfödning- som användningstiden är känsliga och krävande verksamheter som kräver tillgång till specialkunskaper. För att tillgodose detta behov finns vid UHÄ en försöksdjurskonsulent och vid SVA en konsulent för sjukdomar hos försöksdjur. Vid fyra av landets universitet finns vidare försöksdjursassistenter. På det byggnadstekniska området har betydande insatser

gjorts av Lup-nämndens djurhusgrupp och byggnadsstyrelsen. Såväl forskare som teknisk personal vid djurhållande institutioner utbildas i försöksdjurshandling. Forskarutbildningen sker delvis i form av nordiska forskarkurser och doktorandkurser vid olika högskoleenheter. Vidare finns vid medicinska forskningsrådet en försöksdjursnämnd som bevakar frågor rörande vetenskaplig försöksdjursverksamhet. Läkemedelsindustrin har härjämte ofta specialutbildad personal för försöksdjursfrågor. De internationella kontakterna på försöksdjursområdet upprätthålls bl. a. genom svenskt deltagande i europeiska och nordiska samarbetsorgan med inriktning på försöksdjursfrågor.

2.2 Utredningar och framställningar m. m. på försöksdjursområdet

2.2.1 1972 års försöksdjursutredning

1972 års försöksdjursutredning anger i sitt betänkande (Ds I 1975: 4) Framtida försörjning med försöksdjur m. m. de vetenskapliga och andra ändamål som motiverar att försöksdjur används. Utredningens slutsats är att möjligheterna att utnyttja alternativa och kompletterande metoder f. n. är begränsade, men att man av bl. a. etiska skäl bör följa utvecklingen på området. Det framtida behovet av försöksdjur är enligt utredningen svårt att bedöma. Nya och utökade verksamhetsområden för försöksdjursanvändning kan förväntas, samtidigt som en ökad användning av högkvalitativa försöksdjur bör kunna bidra till att behovet av försöksdjur minskas.

För att förhindra okontrollerad produktion och handel med försöksdjur föreslår utredningen att djurskyddslagen kompletteras med bestämmelser som innebär att endast djur som fötts upp i syfte att användas för vetenskaplig försöksverksamhet får användas — s. k. destinationsuppfödning. Undantag från kravet på destinationsuppfödning skall dock kunna medges enligt utredningen.

Utredningen föreslår vidare att ett särskilt organ för försöksdjursfrågor inrättas, benämnt statens försöksdjursinstitut och underställt jordbruksdepartementet. Institutet föreslås organiserat på en central enhet förlagd till Uppsala, regional representation samt en produktionsenhet. Institutets styrelse föreslås sammansatt av företrädare för producenter, avnämare, berörda myndigheter samt djurskyddsorganisationer. Vidare föreslås att UKÄ:s och SVA:s försöksdjurskonsulenter förs över till institutet.

Huvuduppgifter för försöksdjursinstitutets centralenhet föreslås bli marknadsbevakning inkl. prognoser, förmedling av försöksdjur, information och rådgivning, kvalitetsklassificering, handläggning av ekonomiskt stöd till försöksdjursproducenter samt viss internationell samverkan och representation. Den regionala representationen föreslås bestå

av fyra, eventuellt sex, försöksdjursveterinärer samt av försöksdjurs-assistenterna inom de olika högskoleregionerna. Produktionsenheten föreslås ta över uppfödningen av försöksdjur vid Åkers krutbruk (kanin, marsvin) och i Kungälv's Ytterby (katt).

Mot bakgrund av de ökade krav som ställs på producenterna i samband med den föreslagna destinationsuppfödningen anser utredningen vidare att institutet bör ges möjlighet att lämna ett ekonomiskt stöd till försöksdjursproducenternas investeringar. Enligt utredningen betalar UKÄ och statens medicinska forskningsråd vissa bidrag till forskare som köper djur av högre kvalitet från kontraktsuppfödare. Utredningen föreslår att dessa uppgifter överförs till institutet.

Enligt utredningen föreligger behov av en ökad forskarutbildning i försöksdjursteknik. Undervisningen i detta ämne borde därför utvidgas vid i första hand veterinärhögskolan.

2.2.2 Åkergruppens promemoria

I Åkergruppens promemoria (Ds Jo 1977: 5) Uppfödning av försöksdjur i Åker och Sollefteå redovisas produktionskostnadskalkyler för en statlig uppfödning av försöksdjur på dessa båda platser. I Åker förutsätts att kanin- och marsvinsuppfödningen kraftigt utökas och att uppfödning av katt igångsätts. Gruppen föreslår vidare att hunduppfödning startas i Sollefteå. Totalt beräknas investeringskostnaderna på dessa båda platser uppgå till 22 resp. 7 milj. kr. i 1977 års kostnadsläge. Den kattavel som sker i Kungälv's Ytterby och i Lund föreslås utvidgad. Åkergruppen framhåller att resurserna för samordning av försöksdjursverksamheten är för små och föreslår mot denna bakgrund bl. a. att en särskild ledningsgrupp tillsätts.

2.2.3 Lantbruksstyrelsens promemoria om alternativa och kompletterande metoder i stället för djurförsök

Lantbruksstyrelsen har på uppdrag av regeringen undersökt möjligheterna att utnyttja alternativa och kompletterande metoder i stället för djurförsök. Styrelsen framhåller att forskarna av såväl kostnadsskäl som etiska skäl utnyttjar försöksdjur endast i de fall det inte är möjligt att nå resultat med alternativa metoder. Studier på isolerade organ eller celler är mycket betydelsefulla inom medicinsk och biologisk forskning, men utgör ofta inget alternativ utan endast ett komplement till djurförsök. Användningsområdet för alternativa eller kompletterande metoder bör enligt lantbruksstyrelsen så långt möjligt utvidgas, bl. a. genom att forskningsmedel ställs till förfogande i form av tilläggsanslag till forskningsråden. Behovet av försöksdjur kan även minskas genom att deras kvalitet förbättras.

2.2.4 Lantbruksstyrelsens förslag om en etisk förprovning av djurförsök

Lantbruksstyrelsen har på uppdrag av regeringen övervägt vilka åtgärder som kan vidtas för att uppnå en ökad kontroll över försöksdjursverksamheten. Styrelsen föreslår att i lagen om djurskydd skall införas bestämmelser innebärande att i varje högskoleregion skall inrättas s. k. djurförsöksetiska nämnder. Deras uppgift skall vara att innan djur används för vetenskapligt ändamål företa en förprovning av försöken från etisk synpunkt.

Enligt styrelsen innebär konstaterandet att djurförsök är nödvändiga för medicinsk och biologisk forskning inte att man tagit ställning till alla med djurförsök förknippade etiska problem. Vid varje nytt projekt med djurförsök måste man väga graden av lidande som kommer att tillfogas djuret mot de framsteg i diagnostik eller terapi eller andra värden som försöken väntas ge.

Vid den etiska förprovningen skall bl. a. bedömas forskningsprojektets ändamål, uppläggnings och förväntade vetenskapliga värde, om försöket har skett tidigare samt möjligheterna att lösa uppgifterna med alternativa metoder eller modifiera metodiken så att djurens lidanden lindras.

Lantbruksstyrelsen framhåller att kontakten mellan lekmän och forskare i de etiska nämnderna på sikt borde kunna medföra ökad förståelse såväl för nödvändigheten av djurförsök som för önskemålen om återhållsamhet i fråga om försöksdjursanvändningen.

Nämnderna skall enligt förslaget bestå av forskare, försöksdjurspersonal och lekmän med ett lika stort antal representanter från var och en av dessa kategorier. Av lekmanrepresentanterna skall minst halva antalet utgöras av företrädare för djurskyddsorganisationer.

De djurförsöksetiska nämnderna föreslås få endast en rådgivande funktion, men lantbruksstyrelsen förutsätter att försöksledarna kommer att följa nämndernas utlåtanden. Lantbruksstyrelsen skall vara huvudman för verksamheten. Detta innebär bl. a. att styrelsen skall utse ledamöter i nämnderna. Representanter för hälsovårdsnämnden i den kommun där djurförsöket är avsett att äga rum skall få rätt att närvara och yttra sig vid sammanträden med djurförsöksetisk nämnd. Hälsovårdsnämnden skall vidare fortlöpande hållas informerad om nämndens ställningstaganden.

2.3 Försöksdjursfrågor

2.3.1 Allmänna utgångspunkter

Djurskydd är en fråga som rör samspelet mellan människan och de djur som hon har tagit i sin tjänst eller utnyttjar på annat sätt, t. ex. som sällskapsdjur, för livsmedelsproduktion eller inom vetenskaplig forskning. Utnyttjade för dessa syften representerar djuren ett stort

värde för människan. Jag finner emellertid det vara angeläget att understryka att djuren som levande varelser har ett egenvärde som vi måste ta tillbörlig hänsyn till. Användningen av djur för olika ändamål förutsätter att en omsorgsfull avvägning sker mellan det intresse som påkallar viss åtgärd och vad åtgärden innebär för djuret. Varje ingrepp i djurens liv bör därför kräva eftertanke.

Människor som särskilt starkt upplever ansvaret för djuren har sammanslutit sig i djurskyddsföreningar. Enligt min mening har dessa organisationer positivt medverkat till att väcka opinionen och att öka ansvarskänslan gentemot djuren. Ansvaret för att djurskyddets krav tillgodoses ligger dock ytterst på det allmänna. En samordning av samhällets insatser på detta område måste eftersträvas.

Ett realistiskt djurskyddsarbete måste grundas på en rimlig avvägning mellan behovet att kunna utnyttja djuren å ena sidan och vårt ansvar mot djuren å den andra. Det blir samhällets sak att göra denna avvägning genom att ställa upp regler för djurhållningen.

F. n. används försöksdjur inom en rad olika områden. De totala kostnaderna för inköp av försöksdjur fördelar sig på olika användarkategorier enligt följande:

	%
UHÄ-sektorn	54
Läkemedelsindustrin	26
Övriga	20

Som framgått av det material m. m. som jag tidigare har redovisat är djurförsöken ofta outhärliga inom den vetenskapliga forskningen, främst på det medicinska området. Användningen av försöksdjur inom kosmetikaindustrin har särskilt starkt kritiserats. Jag vill understryka att några sådana djurförsök inte sker i Sverige.

Den framtida förbrukningen av försöksdjur är svår att förutse. Samtliga experter på försöksdjursfrågor är dock ense om att det under överskådlig tid kommer att föreligga ett behov av att utnyttja försöksdjur, inte minst inom den medicinska forskningen. Även om djurförsök alltså f. n. inte kan undvaras vill jag understryka att de bör tillåtas endast när likvärdiga alternativa metoder saknas. I de fall djurförsök inte kan undvaras måste samhället se till att försöksdjuren inte tillfogas onödigt lidande.

Från samhällets sida krävs samordnade åtgärder på försöksdjursområdet i form av både tillsyn, rådgivning och stöd. De åtgärder som bör genomföras för att tillgodose de etiska krav som föreligger och för att förbättra hanteringen av försöksdjuren kan sammanfattas i följande plan om fem punkter.

1. Ökade ansträngningar görs för att nedbringa användningen av försöksdjur genom att i stället så långt möjligt utnyttja alternativa och kompletterande metoder.

2. Försöksdjurens kvalitet förbättras i produktionsledet genom bestämmelser om destinationsuppfödning som kan kombineras med rådgivning i djurhälsofrågor. Produktionen anpassas till förbrukningen.

3. Försöksdjursanvändarnas resurser förbättras genom att forskningsinstitutionerna får ökad tillgång till veterinärmedicinsk sakkunskap, centralt och regionalt. Försöksdjurens miljö förbättras genom regler om godkännande av försöksdjurslokaler.

4. Etiska nämnder för försöksdjursfrågor inrättas för att förstärka tillsyn och kontroll av djurförsöken.

5. En central nämnd för försöksdjursfrågor inrättas med uppgift att samordna verksamheten inom försöksdjursområdet.

I det följande kommer jag att redogöra för de organisatoriska åtgärder och resurser som jag bedömer nödvändiga.

2.3.2 Alternativa och kompletterande metoder

Enligt såväl 1972 års försöksdjursutrednings mer översiktliga bedömningar som den undersökning som lantbruksstyrelsen företagit är de s. k. alternativa och kompletterande metoderna f. n. i regel mer ett komplement än ett alternativ till djurförsök. Utvecklingen på området bör dock enligt lantbruksstyrelsen följas och en övergång till andra forskningsmetoder än djurförsök bör stimuleras. Remissinstanserna har i allmänhet instämt i de bedömningar som gjorts och tillstyrkt vad som föreslagits. Vissa djurskyddsföreningar har dock menat att möjligheterna att använda alternativa och kompletterande metoder har underskattats.

Frågan om alternativa och kompletterande metoder har även uppmärksammats i olika internationella organ. Inom Europarådet arbetar sålunda en expertgrupp för djurskydd med bl. a. detta spörsmål. Vidare kan nämnas att till Nordiska Rådet överlämnats ett medlemsförslag om åtgärder för begränsning av djurförsök genom att ersätta sådana med andra försöksmetoder.

För egen del vill jag framhålla att ett ökat utnyttjande av alternativa och kompletterande metoder måste inta en central plats i strävandena att begränsa användningen av försöksdjur. För att förverkliga dessa strävanden krävs åtgärder på en rad områden där olika intressenter bereds möjlighet att medverka. Även om det, som flertalet experter framhåller, inte synes möjligt att på kort sikt mer avsevärt nedbringa antalet djurförsök är det angeläget att öka ansträngningarna att finna alternativ till djurförsöken. Jag vill i detta sammanhang särskilt nämna möjligheterna att använda olika vävnadsodlingssystem. Det är vidare angeläget att de kunskaper om alternativa metoder som finns på olika håll i världen kan utnyttjas.

Som jag senare närmare skall redovisa föreslår jag att en central försöksdjursnämnd inrättas. Denna nämnd skall i första hand vara ett rådgivande organ inom försöksdjursområdet och skall vidare genom

bl. a. ekonomiskt stöd främja utvecklingen av alternativa och kompletterande metoder.

För att främja utvecklingen mot en minskad försöksdjursanvändning genom alternativa och kompletterande metoder bör nämnden kunna disponera särskilda medel. I höstens budgetarbete kommer jag att föreslå att 1 milj. kr. avsätts för detta ändamål.

2.3.3 Destinationsuppfödning och vissa andra produktionsfrågor

F. n. gäller att djur inte får användas som försöksdjur utan lantbruksstyrelsens tillstånd. Regeringen kan dock medge undantag från detta krav för viss institution eller inrättning.

I sitt betänkande har 1972 års försöksdjursutredning lagt fram förslag om s. k. destinationsuppfödning av försöksdjur. Förslaget innebär att i princip endast sådana djur skall få användas i försöksdjursverksamhet, vilka för ändamålet fötts upp av den som erhållit tillstånd till sådan uppfödning. Fråga om tillstånd bör prövas av lantbruksstyrelsen. För att tillstånd skall kunna erhållas skall enligt utredningen vissa krav uppfyllas beträffande bl. a. utfodring, vård, förvaring och tillsyn. Utredningen har vidare föreslagit att regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, förvaltningsmyndighet skall kunna föreskriva undantag från detta krav.

Försöksdjursutredningens förslag om destinationsuppfödning tillstyrks eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. Även jag kan i stort ansluta mig till förslaget. Ett genomförande av detta kommer att leda till förbättringar från djurskyddssynpunkt. Dessutom kommer försöksdjurens kvalitet att förbättras, vilket bl. a. kan bidra till att minska behovet av försöksdjur. Destinationsuppfödningen bör också göra det möjligt för lantbruksstyrelsen, bl. a. genom kontakter med centrala försöksdjurnämnden, att anpassa tillståndsgivningen efter behovet av försöksdjur.

En förbättring av försöksdjurens kvalitet kan vidare åstadkommas genom djurhälsokontroll och rådgivning åt djurhållarna i hälsovårdande och sjukdomsförebyggande syfte rörande bl. a. djurens skötsel och utfodring.

Med hänvisning till det nu anförda förordar jag att bestämmelsen i 12 § djurskyddslagen om tillståndsplikt för den som vill bedriva försöksdjursverksamhet kompletteras med en bestämmelse om destinationsuppfödning. Inga andra djur bör således få användas som försöksdjur än sådana som har fötts upp för detta ändamål. För uppfödning bör krävas tillstånd av lantbruksstyrelsen. Den föreslagna lagändringen bör träda i kraft den 1 juli 1979. Vissa undantag från kravet på destinationsuppfödning bör kunna medges.

Under senare år har en viss statlig produktion av försöksdjur ägt rum, främst i Åker, där den har skett i FFV:s regi. Vid några uni-

versitet förekommer även en djurproduktion i mindre skala, t. ex. katt-uppfödning i Göteborg (Kungälv's Ytterby) och i Lund.

Både 1972 års försöksdjursutredning och Åkergruppen föreslår en utökning av den statliga försöksdjursproduktionen. Flera av remissinstanserna tillstyrker förslaget, men vissa av dem är kritiska mot en sådan utökning. En allmän uppfattning är att det material som läggs fram är alltför knapphändigt för att kunna läggas till grund för ett beslut.

Lantbruksstyrelsen framhåller att lokalförhållandena i Åker inte medger att verksamheten kan drivas på ett rationellt sätt. Enligt styrelsen bör en viss del av försöksdjursproduktionen i landet ske i form av en central statlig uppfödning, som i första hand bör inriktas på högkvalitetsdjur. En sådan central uppfödning bör även möjliggöra ett bevarande av vissa särskilt värdefulla avelslinjer inom olika djurslag. Styrelsen anser att de ekonomiska förutsättningarna för en statlig produktion av försöksdjur ytterligare bör utredas, varvid även läkemedelsindustrins intresse av att delta i en högkvalitativ avelsuppfödning bör beaktas.

För egen del är jag inte beredd förorda att det statliga engagemanget inom försöksdjursproduktionen utvidgas. De statliga insatserna härvidlag bör tills vidare begränsas till att ta fram och vidmakthålla avelskärnor för vissa arter av försöksdjur.

I höstens budgetarbete kommer jag att föreslå att 0,4 milj. kr. förs upp för detta ändamål. Det får i övrigt ankomma på centrala försöksdjursnämnden att uppmärksamt följa frågan om försörjning med försöksdjur.

2.3.4 Djurförsöksetiska nämnder

Av nu gällande lagstiftning följer att det ankommer på vederbörande forskare att ensam bedöma om nyttan av ett djurförsök är så stor att den kan motivera att man gör undantag från principen att djur inte skall tillfogas lidande.

Under senare år har en allt starkare opinion mot djurförsök vuxit fram. Man har hävdats att dessa i många fall innebär ett onödigt lidande för djuren. Krav har därför förts fram på en ökad insyn i och kontroll av försöksdjursverksamheten från det allmännas sida. Forskarna har varit lyhörda för dessa krav. Medicinska forskningsrådets försöksdjursnämnd har länge fungerat som en central försöksdjursetisk kommitté för bedömning bl. a. av djurförsök i sådana forskningsprojekt för vilka statsbidrag söks. Under senare år har vidare i Uppsala, Linköping och Göteborg tillskapats särskilda kommittéer med uppgift att pröva bl. a. planerade djurförsök från etisk synpunkt. Krav har emellertid rests på en generell etisk prövning av alla djurförsök, vid vilken — liksom i vissa befintliga kommittéer — lekmän borde ges möjlighet att medverka.

Lantbruksstyrelsens förslag om en etisk prövning av djurförsök har

tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser. Även jag tillstyrker principen om en etisk förprovning av djurförsök och ansluter mig i allt väsentligt till de överväganden som ligger bakom förslaget. Enligt min uppfattning tillgodoser förslaget de allt starkare kraven som man har anledning att ställa på en ökad information om och insyn i försöksdjursverksamheten.

Jag förordar således att i lagen om djurskydd införs ett bemyndigande för regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om provning från etisk synpunkt innan djur används för vetenskapligt ändamål. Den föreslagna bestämmelsen bör träda i kraft den 1 juli 1979.

För riksdagens information vill jag i korthet ange hur jag anser att den etiska förprovningen av djurförsöken lämpligen bör utformas.

Bedömningen av djurförsök bör sättas in redan på planeringsstadiet. I princip bör inget ingrepp tillåtas utan välgrundad motivering. Vid provningen skall hänsyn tas till angelägenheten av försöken liksom den grad av lidande som djuren kan tillfogas.

För den etiska provningen bör såsom lantbruksstyrelsen föreslagit inrättas sex regionala djurförsöksetiska nämnder. Det ankommer på regeringen att besluta om sammansättningen av dessa nämnder. Nämnderna skall ha en rådgivande funktion. Det förutsätts dock att försöksledarna kommer att följa nämndens utlåtanden. Vederbörande hälsovårdsnämnd skall fortlöpande hållas informerad om den etiska nämndens ställningstaganden och kan, om så erfordras, med stöd av 14 § djurskyddslagen vidta åtgärder till förhindrande av att försöksdjuren utsätts för onödigt lidande. Den föreslagna anknytningen av nämnderna till hälsovårdsnämnd bör enligt min mening tillgodose kraven på lokal kontroll.

Lantbruksstyrelsen har föreslagits såsom huvudman för verksamheten. Vissa remissinstanser har uttalat sig mot detta förslag och hävdar att annan myndighet bör ges nämnda ansvar. Från något håll har föreslagits att lokala högskolemyndigheter bör bli huvudmän. Vissa andra instanser är av den uppfattningen att medicinska forskningsrådet bör tilldelas denna uppgift. För egen del vill jag framhålla att riksdagen understrukit att kontrollen av djurförsök på ett naturligt sätt bör infogas i den nuvarande organisationen för djurskyddstillsyn. Jag anser med hänsyn till riksdagens uttalande och vikten av att undvika en splittrad organisation på området att lantbruksstyrelsen bör bli huvudman för verksamheten.

2.3.5 Godkännande av försöksdjurslokaler

Som jag i det föregående har framhållit kommer försöksdjuren genom bestämmelser om destinationsuppfödning att bli föremål för viss hälsotillsyn. Försöksdjuren bör emellertid också erbjudas bästa möjliga

miljö på de institutioner och liknande inrättningar där de skall användas. Detta är angeläget från främst djurskyddssynpunkt men har också betydelse för försöksresultaten. En god miljö kan således förväntas bidra till att minska behovet av försöksdjur.

Enligt 2 § djurskyddslagen bemyndigas regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att meddela bestämmelser om förprövnings-skyldighet i fråga om stall eller annat förvaringsrum för djur. Jag vill för riksdagens information meddela att jag har för avsikt att föreslå regeringen att med stöd av detta bemyndigande regler införs som innebär att lokaler för försöksdjur vid ny- eller ombyggnad skall godkännas från djurskyddssynpunkt av lantbruksstyrelsen. Vid den granskning av försöksdjurslokaler som lantbruksstyrelsen därvid bör företa bör den liksom hittills kunna utnyttja den expertis som finns företrädd inom den nuvarande Lup-nämndens djurhusgrupp. En sådan kontroll av försöksdjurslokaler utgör enligt min mening en viktig komplettering till övriga föreslagna åtgärder för en ökad kontroll av försöksdjursverksamheten.

2.3.6 Försöksdjursverksamhetens organisation och resursbehov

De resurser som staten f. n. ställer till förfogande på försöksdjursverksamhetens område är centralt uppdelade på SVA och UHÄ. Dessa myndigheter har vardera en försöksdjurskonsulent. Dessutom finns försöksdjursassistenter placerade inom fyra av de sex högskoleregionerna. Något centralt och samordnande organ finns inte formellt sett. I praktiken har emellertid denna uppgift i viss omfattning kommit att falla på den försöksdjursnämnd som år 1965 inrättades vid dåvarande statens medicinska forskningsråd. Försöksdjursnämnden, liksom också UKÄ/UHÄ, har lagt ned ett betydande arbete inte minst i fråga om utbildning av olika personalkategorier som handhar försöksdjur.

Både 1972 års försöksdjursutredning och Åkergruppen understryker att en sammanhållen central organisation behövs för handläggning av försöksdjursfrågorna. Denna uppfattning delas av samtliga remissinstanser. Försöksdjursutredningens förslag att inrätta ett fristående statligt organ för detta ändamål avstyrks dock eller ifrågasätts av flertalet remissinstanser, bl. a. av kostnadsskäl. I stället föreslås att försöksdjursverksamheten knyts till någon befintlig organisation, t. ex. till en särskild försöksdjursavdelning vid jordbrukets högskolor och SVA. En sådan avdelning skulle dels kunna förse verksamheten med erforderlig administrativ och annan service, dels bedriva vetenskaplig verksamhet inom områden som är av betydelse för försöksdjursverksamheten.

Jag delar uppfattningen att det är angeläget att en samordning på försöksdjursområdet kan genomföras bl. a. som en följd av de nya regler för försöksdjursuppfödning och etisk prövning som jag nu föreslår. Jag föreslår därför inrättandet av en central försöksdjursnämnd. Nämnd-

den, som skall ha en rådgivande funktion, skall vara ett samordnings- och planeringsorgan för försöksdjursfrågor och skall verka för att kontakter skapas mellan olika intressenter inom försöksdjursområdet. Nämnden bör ges ansvaret för den långsiktiga planeringen av försöksdjursverksamheten i landet och därvid särskilt beakta möjligheterna att minska användningen av försöksdjur genom att främja utvecklingen av alternativa och kompletterande metoder. Inte minst viktigt för nämnden blir att upprätthålla internationella kontakter. En annan viktig uppgift för nämnden blir att fortlöpande följa bedömningarna i de regionala etiska nämnderna. Den centrala nämndens ledamöter kommer att utses av regeringen. Som jag anført i det föregående avses nämnden kunna disponera särskilda medel för att främja utvecklingen mot en minskad försöksdjursanvändning. Medlen bör fördelas efter samråd med bl. a. medicinska forskningsrådet.

Förslaget från 1972 års försöksdjursutredning att inrätta ett särskilt statens försöksdjursinstitut kan jag inte biträda. Ett sådant institut skulle bli mycket kostnadskrävande. Som flertalet remissinstanser framhållit är det mer rationellt att utnyttja befintliga resurser i fråga om administration, laboratorieverksamhet, sjukdomsdiagnostik samt forsknings- och utvecklingsarbete vid SVA och universiteten. En sådan lösning ger enligt min mening goda möjligheter att på ett ändamålsenligt sätt bygga vidare på nuvarande organisation under det samordnande ansvar som föreslås falla på den centrala försöksdjursnämnden.

I enlighet med denna principiella uppfattning förordar jag att ytterligare en tjänst som försöksdjurskonsulent inrättas vid SVA. Jag förordar vidare efter samråd med chefen för utbildningsdepartementet att den verksamhet som i dag bedrivs med biträde av försöksdjurskonsulenten på UHÄ tills vidare bibehålls med sitt nuvarande huvudmannaskap. Genom konsulenttjänsten kan UHÄ:s och nuvarande Lup-nämndens organisation och kontaktnät utnyttjas i olika försöksdjursfrågor.

Jag vill framhålla att ett nära samarbete givetvis måste bedrivas mellan SVA och UHÄ. Försöksdjurskonsulenterna bör också medverka i den undervisning i försöksdjurskunskap som bedrivs vid främst veterinärnärklinjen vid lantbruksuniversitetet och vid övriga universitet och högskolor. En annan viktig arbetsuppgift för samtliga centralt placerade försöksdjurskonsulenter blir att som föredragande och experter biträda den centrala försöksdjursnämnden.

Vad avser det regionala behovet av resurser inom försöksdjursområdet förordar jag, efter samråd med chefen för utbildningsdepartementet, följande. Nuvarande fyra försöksdjursassistenter bör bibehållas med oförändrat huvudmannaskap och med i stort samma arbetsuppgifter som f. n. Vidare är det angeläget att ökad veterinärmedicinsk sakkunskap knyts direkt till vissa högskoleenheter. Jag har erfarit att chefen för utbildningsdepartementet i höstens budgetarbete därför kommer att

föreslå att medel anvisas för två tjänster som försöksdjurskonsulent. Den fortsatta uppbyggnaden av denna organisation får prövas i budgetarbetet de närmaste åren. Målet bör vara att i princip en konsulent ställs till förfogande för behoven inom var och en av högskoleregionerna.

Kostnaderna för de av mig i det föregående föreslagna åtgärderna på försöksdjursområdet avser jag att återkomma till i höstens budgetarbete.

2.4 Övriga djurskyddsfrågor

2.4.1 Yrkesmässig uthyrning av hästar, m. m.

Enligt gällande ordning krävs inte tillstånd för uthyrning av hästar. Lantbruksstyrelsen har i april 1976 i skrivelse till regeringen föreslagit att yrkesmässig uthyrning eller annan upplåtelse av hästar för ridning inte längre skall få ske utan särskilt tillstånd.

Det finns f. n. ca 45 000 ridhästar i Sverige. Av dessa finns 10 000—15 000 i organisationsanslutna ridskolor och andra ridanläggningar. Av en enkät som genomfördes våren 1975 framgår att det då fanns 466 ridanläggningar i landet. På 77 anläggningar fanns 1—9 hästar, 299 hade 10—29 hästar och 90 hade över 30 hästar.

Lantbruksstyrelsen framhåller att många ridanläggningar har brister i miljön som återverkar menligt på hästarnas hälsa och trivsel. Styrelsen åberopar vidare att den personal som är ansvarig för eller leder undervisning i ridning och skötsel av hästar i många fall inte är kvalificerad för uppgiften. Detta får till följd att hästarna i många fall utsätts för lidande, bl. a. därför att personalen saknar förmåga att upptäcka och bedöma skador.

Mot denna bakgrund är det enligt lantbruksstyrelsen påkallat från djurskyddssynpunkt att i lagen om djurskydd införa krav på tillstånd för yrkesmässig uthyrning av hästar för ridning eller annan upplåtelse av hästar i större omfattning.

Jag delar lantbruksstyrelsens och remissinstansernas uppfattning att det finns ett behov av att från djurskyddssynpunkt kontrollera den numera vanligt förekommande användningen av hästar för ridskoleverksamhet och liknande ändamål.

Enligt min mening bör detta behov kunna tillgodoses genom att regeringen får bemyndigande att ålägga den som yrkesmässigt eller annars i större omfattning hyr ut hästar eller använder hästar i ridskoleverksamhet att göra anmälan om sin verksamhet till hälsovårdsnämnden. Ett anmälningsförfarande underlättar för hälsovårdsnämnderna att få kännedom om var och i vilken omfattning sådan verksamhet bedrivs och ger dem möjlighet att vid behov ingripa med stöd av djurskyddslagens tillsynsbestämmelser. Ett sådant anmälningsförfarande torde ock-

så från administrativ synpunkt bli mindre betungande än om tillståndstväng införs.

Jag förordar således att i djurskyddslagen i avsnittet om tillsyn förs in en ny paragraf, 16 a §, som ger regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer möjlighet att meddela föreskrifter om anmälnings- skyldighet för den som yrkesmässigt eller eljest i större omfattning upplåter hästar eller använder hästar i ridskoleverksamhet.

2.4.2 Skyldighet att anlita veterinär

Enligt 11 § första stycket lagen om djurskydd skall veterinär anlitas för sådan behandling av djur som syftar till att bota sjukdom eller skada, om behandlingen är förenad med operativt ingrepp av någon betydelse eller avsevärt lidande för djuret. Enligt andra stycket i paragrafen föreligger dock inte skyldighet att anlita veterinär om detta skulle medföra oskälig kostnad eller vålla tidsutdräkt som äventyrar ändamålet med behandlingen.

Lantbruksstyrelsen har i skrivelse till regeringen föreslagit upphävande av föreskriften om undantag från skyldigheten att anlita veterinär i det fall anlitaendet skulle medföra oskälig kostnad. Enligt lantbruksstyrelsen blir kostnaderna numera knappast någonsin oskäliga, eftersom djurägarna kan få lindring i kostnaderna för veterinärvård enligt veterinär-taxeförordningen.

Samtliga remissinstanser tillstyrker lantbruksstyrelsens förslag. Även jag ansluter mig till förslaget. Jag förordar således att angivna bestämmelse i djurskyddslagen, innebärande att veterinär av kostnadsskäl inte behöver anlitas för att i vissa fall bota sjukdom eller skada hos djur, skall upphöra att gälla vid utgången av juni månad 1979.

2.4.3 Omhändertagande av djur, m. m.

Bestämmelser om rätt att omhänderta djur finns i 17—19 §§ djurskyddslagen. Enligt 17 § kan djur omhändertas genom polismyndighetens försorg, om de är utsatta för djurplågeri och rättelse inte sker på tillsägelse av polismyndigheten, hälsovårdsnämnden eller länsstyrelsen. Beslut om omhändertagande meddelas av länsstyrelsen. Sådant beslut kan också meddelas, om djurägare inte iakttar enligt 14 § 4 mom. meddelat föreläggande att avhända sig djur eller förbud att anskaffa djur. Sedan djur omhändertagits får ägaren inte förfoga över det utan polismyndighetens tillstånd (18 §). Polismyndigheten skall efter värdering låta sälja eller avliva djur som omhändertagits. Kostnaderna för förfarandet förskottteras av allmänna medel men skall återbetalas av den försumlige, bl. a. om denne döms för djurplågeri. Närmare bestämmelser om förfarandet finns i kungörelsen (1968: 736) om omhändertagande av djur m. m.

Bl. a. i motioner i riksdagen har påtalats vissa brister i djurskydds-

lagen, främst då det gäller ärenden angående omhändertagande av djur och förbud att handha djur. Med anledning härav har lantbruksstyrelsen låtit undersöka dessa förhållanden, bl. a. genom en enkät till länsstyrelserna.

Lantbruksstyrelsen anför att flera länsstyrelser på grund av nu gällande lydelse av 17 § djurskyddslagen anser sig förhindrade att förordna om omhändertagande, innan ärendet har prövats av domstol och denna fastställt att djurplågeri föreligger. I avvaktan på att så sker, vilket kan dröja mycket länge, händer som regel inget som förbättrar djurens förhållanden. Det finns alltså ett uppenbart behov av preciseringar när det gäller skälen för ett omhändertagande för att underlätta bedömningen för alla parter. Enligt lantbruksstyrelsen finns det också exempel på att djur under ett långt utredningsarbete har utsatts för lidande och vanvård.

Lantbruksstyrelsen föreslår därför att ordet "djurplågeri" i 17 § första stycket första punkten utgår och ersätts med orden "lidande genom misshandel, överansträngning, vanvård eller på liknande sätt".

Enligt lantbruksstyrelsen bör vidare i djurskyddslagen införas bestämmelser som gör det möjligt att tillfälligt omhänderta djur. Denna möjlighet bör enligt lantbruksstyrelsen kunna utnyttjas under handläggningstiden, tills länsstyrelsen har fattat sitt slutliga beslut, när t. ex. djuret uppenbarligen har vanvårdats eller skadats genom misshandel och omedelbart behöver komma under vård. Beslut om tillfälligt omhändertagande bör kunna meddelas av länsstyrelsen eller polismyndigheten.

F. n. gäller att polismyndighetens kostnader vid omhändertagande av djur förskottas av allmänna medel och att djurägaren i princip skall återbetala kostnaderna. Om djuren tas om hand på grund av misshandel, vanvård e. d. och vederbörande inte blir dömd för djurplågeri, är han emellertid inte återbetalningsskyldig. Enligt lantbruksstyrelsen bör återbetalningsskyldighet föreligga för djurägaren även om omhändertagandet inte leder till fällande dom för djurplågeri, under förutsättning att det inte ter sig orättvist att kräva tillbaka kostnaderna av den enskilde.

Lantbruksstyrelsen föreslår vidare en ändring av 14 § 2 mom. djurskyddslagen i förtydligande syfte. Enligt detta moment kan hälsovårdsnämnden meddela föreskrifter och förelägga vite, om någon åsidosätter vad som föreskrivs i 2—6 §§ eller 8 b §. Med stöd av denna bestämmelse har vissa hälsovårdsnämnder vid vite förbjudit djurhållning i viss byggnad. I några fall har emellertid hälsovårdsnämndernas beslut senare upphävts av länsstyrelsen, eftersom besluten med lagens nuvarande utformning har ansetts sakna laglig grund. Men det finns även exempel på att hälsovårdsnämndens beslut i samma fråga inte har ändrats. Rättsläget måste därför anses ovisst när det gäller hälsovårdsnämnds befogenhet att förbjuda djurhållning i undermålig byggnad. Enligt lantbruksstyrelsen är det angeläget att det kommer till klart ut-

tryck i djurskyddslagen att hälsovårdsnämnden äger befogenhet att vid vite förbjuda djurhållning på viss fastighet, i viss byggnad eller lokal eller i visst utrymme. Ett sådant förtydligande skulle förbättra möjligheterna för tillsynsmyndigheterna att på ett tidigare skede än f. n. förhindra att djur hålls under förhållanden som inte kan accepteras från djurskyddssynpunkt.

Lantbruksstyrelsens förslag tillstyrks i huvudsak av remissinstanserna eller lämnas utan erinran. Några remissinstanser ifrågasätter emellertid om den föreslagna preciseringen av begreppet djurplågeri — lidande genom misshandel, överansträngning, vanvård eller på annat sätt — kommer att förenkla lagens tillämpning, eftersom begreppet lidande är svårt att bestämma.

Gotha hovrätt anser det lämpligt att som lantbruksstyrelsen föreslagit i 17 § ersätta ordet "djurplågeri" med den i 16 kap. 13 § brottsbalken gjorda beskrivningen av djurplågeri. Jämfört med tidigare regler uppstår därvid den skillnaden att något ställningstagande till om handlingen företagits med uppsåt eller grov oaktsamhet inte behöver göras vid beslut om omhändertagande. Detta bör enligt hovrättens mening underlätta den veterinära bedömningen och handläggningen i övrigt i samband med beslut om omhändertagande. Hovrätten ifrågasätter dock om det inte av paragrafen bör framgå att endast ett otillbörligt utsättande för lidande kan föranleda omhändertagande.

Hovrätten delar lantbruksstyrelsens mening att skyldigheten för djurägaren att återbetala kostnaderna för omhändertagande inte med nödvändighet behöver bero av utgången i ett eventuellt djurplågerimål. Hovrätten anser dock att den föreslagna ändringen av 19 § andra stycket är olämpligt utformad. Det föreligger enligt hovrättens mening ingen anledning att frångå nu gällande ordning, som innebär att domstol i djurplågerifallen — låt vara indirekt — har avgörandet beträffande återbetalningsskyldigheten. För att erhålla underlag för verkställighet gentemot den som inte godvilligt fullgör den återbetalningsskyldighet som enligt lagen åvilar honom är det dessutom i alla fall erforderligt att anställa civil talan. Det förefaller enligt hovrätten inte innebära någon nackdel att behålla denna ordning samtidigt som domstolen tilläggs rätt att alltid pröva huruvida särskilda skäl föreligger att befria från återbetalningsskyldighet.

I likhet med remissinstanserna anser jag att de framlagda förslagen är ägnade att förbättra samhällets möjligheter att omhänderta djur och härigenom tillgodose djurskyddslagens huvudsyfte att skydda djur mot lidande. Jag förordar således att i enlighet med lantbruksstyrelsens förslag i 17 § djurskyddslagen tas in en bestämmelse som gör det möjligt för länsstyrelsen eller polismyndigheten att omhänderta djur i avvaktan på att ett ärende om omhändertagande slutgiltigt avgörs. Polismyndighets beslut att tillfälligt omhänderta djur bör underställas länsstyrelsen.

Vidare bör begreppet djurplågeri i 17 § första stycket djurskyddslagen förtydligas på sätt lantbruksstyrelsen föreslagit. Som anförts vid remissbehandlingen bör dock markeras att paragrafens tillämpningsområde är begränsat till fall då djur otillbörligen utsätts för lidande.

I fråga om ansvaret för kostnaderna för åtgärder i samband med omhändertagande delar jag lantbruksstyrelsens mening att dessa kostnader i princip bör bäras av den mot vilken åtgärden riktas. Kostnaderna bör dock alltid förskottas av allmänna medel. Om den mot vilken återbetalningsskyldigheten slutligen riktas vägrar att betala bör frågan liksom f. n. prövas av domstol. Samtidigt bör domstolen ges rätt befria från återbetalningsskyldighet om särskilda skäl föreligger.

Jag ansluter mig till lantbruksstyrelsens förslag att förtydliga bestämmelsen i 14 § 2 mom. första stycket så att det klart framgår att föreskrift som hälsovårdsnämnd har befogenhet att meddela med stöd av bestämmelsen också avser förbud att hålla djur i visst förvaringsrum eller inom visst område. I samband därmed bör vissa redaktionella ändringar göras i lagtexten.

Förutom de ändringar i djurskyddslagen som föranleds av de nya bestämmelser som jag har förordat bör även vissa ändringar av huvudsakligen formell natur göras i lagen. Sålunda bör bestämmelserna i 17 § andra och tredje stycket om förfarandet när djur omhändertas lämpligen flyttas till 18 § som ett andra och tredje stycke. I 17 § tredje stycket bör i stället bestämmelserna om tillfälligt omhändertagande av djur tas in.

Lantbruksstyrelsen har vidare föreslagit att i likhet med vad som gäller för hundar *tillståndstvång* skall införas också *för uppfödning eller försäljning av katter* eller mottagande av katter till förvaring och utfodring. Styrelsen anför att yrkesmässig katthållning av mer betydande omfattning i många fall avser uppfödning av försöksdjur. Styrelsen anför vidare att en god uppfödningssmiljö självfallet är viktig även vid uppfödning av sällskapskatter. I fråga om inackordering av katter skulle tillståndstvånget utgöra en viss garanti bl. a. för att förvaringsutrymmen och skötsel får en godtagbar standard.

Remissinstanserna tillstyrker förslaget att de former av hantering av katter som lantbruksstyrelsen åsyftar blir föremål för offentlig reglering. Flera remissinstanser framhåller dock att omfattningen av katthållning av den art som avses är ringa.

För egen del får jag framhålla följande. Under det avsnitt som behandlar försöksdjursfrågor har jag förordat bestämmelser om destinationsuppfödning som innebär att det krävs tillstånd av lantbruksstyrelsen för uppfödning av försöksdjur. Yrkesmässig kattuppfödning av mer betydande omfattning avser, som såväl lantbruksstyrelsen som flera remissinstanser framhållit, huvudsakligen uppfödning av försökskatter. Genom bestämmelserna om destinationsuppfödning kommer följaktli-

gen merparten av den yrkesmässiga kattuppfödningen att bli föremål för tillståndsprövning av lantbruksstyrelsen. Det torde därför inte finnas något större behov av ytterligare regler om yrkesmässig katthållning. Dessutom ger de allmänna bestämmelserna i djurskyddslagen hälsovårdsnämnderna möjligheter att i sin tillsynsverksamhet ingripa i sådana fall då katter inte tas om hand på ett från djurskyddssynpunkt godtagbart sätt. Jag kan därför f. n. inte tillstyrka förslaget i denna del.

2.5 Överföring av ägg mellan hondjur för avel av husdjur

I en framställning till regeringen i mars 1978 har lantbruksstyrelsen lagt fram förslag till lagstiftning om överföring av ägg mellan hondjur för avel av husdjur.

Lantbruksstyrelsen anför att enstaka tillämpningar av äggtransplantation på nötkreatur sannolikt ganska snart blir önskvärda i vårt land. Äggtransplantationer har företagits främst i USA och Kanada. Endast hos nötkreatur har metoden hittills kommit till användning men den kan i princip användas också på t. ex. häst och svin. Metodiken är ännu inte färdigutvecklad. Den måste betraktas som exklusiv och kostsam. Ändamålet med äggtransplantationen är att utnyttja arvsanlag från särskilt värdefulla enskilda hondjur i större utsträckning än vad som annars är möjligt. Härvid kan hondjur med mindre framstående arvsegenskaper utnyttjas som fostermodrar. Äggöverföring kan ske genom kirurgiskt ingrepp. Numera finns också en oblodig teknik. Sistnämnda metod ger inte tillfredsställande resultat, men forskningen anses stå nära en praktisk lösning som gör den likvärdig med den kirurgiska.

Lantbruksstyrelsen framhåller att äggtransplantation innebär ett viktigt principiellt steg mot alltmer avancerat utnyttjande av våra husdjur men innebär samtidigt en diskutabel manipulering av djuren. Metoden bör därför bedömas inte bara från lönsamhetssynpunkt utan också från etisk synpunkt och djurskyddssynpunkt. Det gäller särskilt om operativa ingrepp ingår i metodiken.

I fråga om tekniken för transplantation anser styrelsen att endast den oblodiga skall tillåtas. Eftersom denna teknik, ehuru inte färdigutvecklad, är möjlig att använda finns av djurskyddshänsyn inte anledning tillåta den kirurgiska metoden.

Enligt lantbruksstyrelsens mening talar arvsbiologiska, hygieniska och djurskyddsmässiga skäl för att föreskriva regler för tillämpningen av äggtransplantation. Arvsanlag från enskilda individer mångfaldigas i icke naturlig omfattning och därför måste särskilda kvalitetskrav finnas och äggens ursprung m. m. måste säkerställas. Vidare måste verksamheten stå under fortlöpande veterinär kontroll. Överhuvudtaget måste enligt lantbruksstyrelsens mening stor försiktighet iakttas vid tillämpningen av den nya metoden för äggtransplantation.

Vidare anser styrelsen det nödvändigt att föreskriva tillståndstvång i varje enskilt fall tills större erfarenhet vunnits av äggtransplantation. Det får senare övervägas om det kan bli möjligt att övergå till enbart anmälningskyldighet till styrelsen i likhet med vad som nu gäller för seminverksamhet.

Lantbruksstyrelsen föreslår därför en lag som bemyndigar regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om överföring av ägg mellan hondjur för avel. Vidare föreslår lantbruksstyrelsen att bestämmelser införs som reglerar införseln av befruktade ägg. Detta bör ske genom att vissa tillägg görs i kungörelsen (1951: 637) angående införsel av djursperma.

Remissinstanserna delar lantbruksstyrelsens uppfattning om behovet av en lagstiftning som gör det möjligt att reglera villkoren för äggöverföringen. Flertalet av dem tillstyrker i huvudsak styrelsens förslag att regeringen i en särskild lag får bemyndigande att meddela föreskrifter om sådan överföring av ägg. Enda undantag är Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund, som framhåller att en eventuell lagstiftning bör utformas som en förbudslagstiftning, där endast efter särskilda regler och efter noggrann prövning i varje enskilt fall dispens skall kunna medges.

Även jag anser det vara angeläget att samhället främst från djurskyddssynpunkt genom lagstiftning får kontroll över de nya metoder för avelsarbetet genom överföring av ägg mellan hondjur som nu börjar användas. Enligt lantbruksstyrelsen bör endast den s. k. oblodiga metoden tillåtas. Jag föreslår därför en lagstiftning som bör utformas på så sätt att regeringen bemyndigas att förbjuda eller föreskriva villkor för överföring av ägg mellan hondjur för avel av husdjur. Regeringen bör också ges möjligheter att delegera frågor härom till myndighet. Lagen bör träda i kraft den 1 januari 1979.

Det ankommer på regeringen att meddela föreskrifter om import av befruktade ägg.

3 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

dels antaga inom jordbruksdepartementet upprättade förslag till

1. lag om ändring i lagen (1944: 219) om djurskydd,
2. lag om överföring av ägg mellan hondjur för avel av husdjur,

dels

3. godkänna de allmänna riktlinjer för försöksdjursverksamheten som jag har angett i det föregående.

4 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Sammanfattning av 1972 års försöksdjursutrednings betänkande (Ds I 1975:4) Framtida försörjning med försöksdjur m. m.

1.1 Direktiven

I direktiven till utredningen¹ angavs att dess viktigaste uppgift var att med utgångspunkt från bedömningar av det framtida behovet av försöksdjur söka finna en mer ändamålsenlig och samordnad organisation av försöksdjursförsörjningen. Bland de alternativ som härvid kunde övervägas var ett centralt statligt organ för uppfödning resp. kontraktbunden uppfödning vid olika institutioner eller av enskilda uppfödare. Om ett centralt organ valdes för uppfödning borde särskilt granskas förutsättningarna för en fortsatt drift i Åker.

1.2 Nuvarande försörjning med försöksdjur

Djur används för vetenskapliga försök av ett flertal myndigheter, en rad institutioner vid universitet och högskolor, vid sjukhus samt av läkemedelsindustrin och den kemiska industrin.

Användningen av försöksdjur ökade från 170 000 år 1956 till ca 900 000 år 1970, då förbrukningen synes ha kulminerat. Under år 1974 uppgick antalet använda försöksdjur till 700 000. Inköpskostnaderna för försöksdjur uppgick år 1960 till 2,5 milj. kr. och ökade fram till år 1970 till 9,5 milj. kr. År 1974 uppgick dessa kostnader till ca 11 milj. kr. Huvuddelen av de använda försöksdjuren tillhör arter som traditionellt benämns laboratoriedjur, nämligen apa, groda, hamster, hund, kanin, katt, marsvin, mus och råtta. De här nämnda arterna representerar 90–95 % av de totala inköpskostnaderna.

Behovet av djur täcks i dag genom produktion av försöksdjur inom landet samt genom viss import. En del användare föder upp djur i egen regi medan andra köper djur eller färdiga tester gjorda på försöksdjur från uppfödare eller andra institutioner inom eller utom landet. I mindre utsträckning sker sådana köp från icke kontrollerade uppfödare, som säljer djur av okänd kvalitet. Viss export av djur som produceras i Sverige förekommer, dock endast i mindre omfattning.

I syfte att samordna och rationalisera anskaffandet av djur för vetenskapliga försök påbörjades år 1969 en försöksmässig uppfödning av laboratoriedjur i statlig regi. Denna uppfödning ombesörjs av förenade fabriksverken (FFV) vid Åkers krutbruk. Verksamheten avser uppfödning av kanin och marsvin av hög kvalitet samt en begränsad testverksamhet baserad på den egna djurproduktionen. Bl. a. beroende på att verksamheten inte sker i full skala har driften i Åker hittills varit förlustbringande.

Försöksdjursproduktionen äger rum under mycket varierande former. För vissa begränsade ändamål produceras och hålles djur i absolut slutna rumsenheter bakom s. k. barriär, dvs. uppfödningen sker helt sterilt. Lokalerna förses med sterilfiltrerad luft. Fodret har underkastats viss process i syfte att eliminera sjukdomsalstrande mikroorganismer. Därutöver finns

¹ Som utredningsman tillkallades f. d. landshövdingen Hjalmar Nilsson. Sedan Nilsson avlidit förordnades länsveterinären Bengt Tidblad att slutföra utredningsuppdraget.

en produktion av försöksdjur med enklare hälsokontroll och sjukdomsförebyggande åtgärder.

Djur av helt okontrollerad uppfödning kan också förekomma liksom vissa vilda djur, t. ex. grodor, vissa fiskarter samt kräftor. Av exotiska djur kan nämnas apor.

Den seriösa försöksdjursproduktionen är en känslig och krävande verksamhet. Utöver den enskilde producentens eller forskarens kunskaper och insatser fordras ofta expertis för att täcka frågeställningar utöver rutinen. Det kan gälla försöksdjursarternas utfodrings-, närings- och sjukdomslära samt specialiserade byggnadstekniska frågor. För att i viss mån tillgodose dessa behov har en försöksdjurskonsulent varit knuten till universitetskanslersämbetet (UKÄ) sedan 1965. Vidare har fr. o. m. år 1967 en konsulent för sjukdomar hos försöksdjur varit placerad vid statens veterinärmedicinska anstalt (SVA). Tjänster med benämningen försöksdjursassistenter har inrättats vid fyra av landets universitet.

Den av statens medicinska forskningsråd och universitetskanslersämbetets försöksdjurskonsulent initierade utbildningen av forskare har rönt internationell uppmärksamhet. På det byggnadstekniska området och i fråga om djurlaboratoriernas arbetsplanering har vidare betydande insatser gjorts av LUP-nämndens¹ djurhusgrupp och byggnadsstyrelsen.

1.3 Utredningens överväganden och förslag

Enligt utredningen är användandet av försöksdjur en nödvändighet för ett stort antal forsknings-, utvecklings- och kontrollfunktioner. Möjligheterna att i stället använda vad som kallas *alternativa och kompletterande metoder* är enligt utredningens bedömningar f. n. begränsade, men av bl. a. etiska skäl rekommenderas att man följer utvecklingen på området.

Den framtida förbrukningen av försöksdjur är enligt utredningen svår att beräkna. Nya och utökade verksamhetsområden för försöksdjursanvändning kan förväntas. Betydelsefulla torde härvidlag bli lagbestämmelserna i fråga om miljövärd samt produkt- och livsmedelskontroll. Samtidigt föreligger även faktorer som kan komma att begränsa eller reducera behoven av försöksdjur. En ökad användning av högkvalitativa försöksdjur bör således, liksom en eventuell utveckling av alternativa och kompletterande metoder, kunna bidra till att behovet av försöksdjur minskas.

Utredningens förslag och rekommendationer rörande försörjningen med försöksdjur för vetenskapligt ändamål har inte begränsats enbart till produktionen av försöksdjur och därmed sammanhängande försöksdjursmarknad utan berör hela kedjan uppfödning, distribution och användning av försöksdjur.

I syfte att förbättra marknadssituationen för seriösa producenter av försöksdjur och förhindra okontrollerad produktion föreslår utredningen att djurskyddslagen kompletteras med ytterligare bestämmelser angående försöksdjur, innebärande att enbart djur som uppfötts i syfte att användas till vetenskaplig försöksverksamhet får användas för ändamålet – s. k. *destinationsuppfödning*. Undantag från kravet på destinationsuppfödning skall kunna medges. Även i fortsättningen bör lantbruksstyrelsen förbli högsta tillsynsmyndighet samt handha tillståndsgivningen. Till de krav som skall uppfyllas för erhållande av tillstånd räknar utredningen bl. a. barriärord-

¹ Samarbetsnämnden för lokal- och utrustningsprogramkommittéerna för universitet och högskolor.

ningar för sjukdomsskydd samt att utfodring, vård, förvaring och tillsyn anpassas till och i princip efterliknar den kommande laboratoriemiljön.

Vad beträffar försöksdjursfrågorna i övrigt föreslås att nuvarande relativt splittrade handläggning centraliseras till ett särskilt *statens försöksdjursinstitut (SFI)*, underställt jordbruksdepartementet. Institutet föreslås organiserat på en central enhet förlagd till Uppsala, en regional representation samt en enhet som omhänderhar viss produktion. Institutets styrelse föreslås sammansatt av företrädare för producenter, avnämare, berörda myndigheter samt de ideella djurskyddsrorelserna. Till SFI föreslås överförda UKÄ:s och SVA:s försöksdjurskonsulenter.

SFI:s centralenhet föreslås få följande huvuduppgifter, nämligen marknadsbevakning inkl. prognoser, förmedling av försöksdjur, information och rådgivning, kvalitetsklassificering, handläggning av ekonomiskt stöd till uppfödare av försöksdjur samt internationell samverkan och representation.

SFI:s regionala representation föreslås bestå av fyra, eventuellt sex försöksdjursveterinärer samt av försöksdjursassistenterna i de olika universitetsregionerna.

SFI:s produktionsenhet föreslås överta den statliga uppfödningen av försöksdjur vid Åkers krutbruk (kanin, marsvin) och Kungälv's Ytterby (katt).

Bl. a. i syfte att skapa förutsättningar för en bättre anpassning av produktionen till efterfrågan av olika djurslag och kvaliteter föreslås SFI få i uppdrag att arbeta fram normer för en kvalitetsklassificering av försöksdjuren samt även handlägga tillämpningen av denna klassificering. Liknande klassificeringssystem finns i andra länder och i den internationella handeln med försöksdjur. Framför allt bör anges härstamning, uppfödningförhållanden, näringsstandard, ålder, kroppsstorlek o. d.

Utredningen föreslår även en ökad nordisk och annan internationell samverkan på försöksdjursområdet, t. ex. i fråga om djurproduktion. I bl. a. Storbritannien och Nederländerna finns kunskaper i försöksdjurs-hantering som bör kunna tjäna som ett föredöme för Sverige. Anskaffningen av apor är en fråga som bör lösas genom gemensamma internationella satsningar. Ett nordiskt samarbete i fråga om produktion av insekter för teständamål kan också tänkas lämpligt. Detsamma gäller produktionen av embryonerade ägg. Samarbete med specialiserade institutioner i andra länder kommer att krävas i fråga om mikrobiologisk och annan sjukdomsdiagnostik hos försöksdjur, liksom när det gäller utbyte av avelsdjur.

För de vanligaste djurslagen föreslås följande åtgärder för att tillgodose *den framtida försöksdjursförsörjningen*.

För hund föreslås att nuvarande kontraktsuppfödning bibehålls. De önskemål om åtgärder för att främja hederlighet i åtkomstsättet av de hundar som salubjuds anser utredningen ha tillgodosetts genom införandet av destinationsuppfödningens principen. Behovet av avelshundar har befunnits vara så lågt att kostnaden per djur blir mycket hög vid inhemsk institutionsuppfödning. Därför föreslås att avelsmaterialet anskaffas exempelvis i Storbritannien och anvisas uppfödarna genom SFI:s försorg.

För katt rekommenderas en successiv övergång till högkvalitetsdjur erhållna genom en kejsarsnittsförlöst och barriärskyddad uppfödning, eftersom en sådan inte blir dyrare än anstaltsuppfödning. Denna uppfödning skulle delvis kunna ske i statlig regi vid dels Kungälv's Ytterby, där f. n. kattuppfödning sker för Göteborgs universitet, dels vid Åkers krutbruk. SFI föreslås överta dessa anläggningar.

När det gäller kanin föreligger enligt utredningen behov av en ökad kvalitetsdeklarerad uppfödning i kontrollerade anläggningar.

I fråga om marsvin bör Åkers krutbruk även i fortsättningen utgöra kärnan för den högkvalitativa produktionen i landet.

Beträffande mus och råtta föreslås inga ändringar av nuvarande försörjningsformer, utöver vad som följer genom införandet av destinationsuppfödning och kvalitetsklassificering.

En ökad nordisk och annan internationell samverkan föreslås i fråga om anskaffningen av apor.

Av de övriga s. k. udda djurslagen är många institutionsuppfödda eller importerade. SFI föreslås få i uppgift att inom ramen för sin djurförmedling bistå vid anskaffandet av dessa djur. Internationell samverkan kan behövas.

Utredningen framhåller att viss standardiserad testverksamhet med fördel bör kunna kombineras med kvalificerad försöksdjursproduktion. I den mån efterfrågan anmäler sig bör därför den nuvarande testverksamheten vid Åkers krutbruk utökas volymmässigt även med anlåtande av andra arter än kanin ur den egna produktionen.

Utredningen behandlar även *undervisningsområdets försöksdjurshantering* och avger rekommendationer om centraliserad försöksdjurshantering, djurdepåer, konditionering och utbildning.

En centraliserad försöksdjurshantering anges medföra fördelar av olika slag, såsom bättre möjligheter att få djur av lämplig kvalitet, minskat arbetsbehov, förbättrad karantänsvård och hälsokontroll m. m.

Enligt utredningen kan s. k. djurdepåer vara en metod för att utjämna brister i anpassningen av utbud och efterfrågan på försöksdjur. Sådana depåer bör om möjligt förläggas till produktionsplatsen. En försöksverksamhet i SFI:s regi föreslås ske i Åker. Importerade apor bör liksom hittills depåförvaras av statens bakteriologiska laboratorium som har erforderliga erfarenheter.

Konditionering, dvs. försöksdjurens tillvänjning till den miljö där djurförsöken utförs, är en fråga av stor betydelse. Forskarna rekommenderas att samråda med SFI i denna fråga.

Behov föreligger av en utökad forskarutbildning i försöksdjursteknik. Undervisningen i detta ämne bör utvidgas vid veterinärhögskolan och eventuellt även vid lantbrukshögskolan. Sådan postgraduellt undervisning bör kunna förmedlas av befattningshavarna vid SFI. Krav bör ställas på institutionschefer och chefer för centrala djuravdelningar att de genomgått särskilda kurser.

Mot bakgrund av de ökade krav som ställs på producenterna i samband med den föreslagna destinationsuppfödningen föreslår utredningen att SFI ges möjlighet att lämna ett ekonomiskt stöd till försöksdjursproducenternas investeringar. Under sitt första verksamhetsår bör SFI därför försöksvis tilldelas 250 000 kr. för avskrivningslån och 1,5 milj. kr. till garantilån.

Utredningen anser att möjligheten att undanta försökshundar från hundskatt bör studeras av SFI.

Enligt utredningen utbetalar UKÄ och statens medicinska forskningsråd stödmedel till forskare som köper djur av högre kvalitet från kontraktsuppfödare. För budgetåret 1976/77 begärdes 1 milj. kr. för detta ändamål. SFI föreslås överta dessa uppgifter från UKÄ och medicinska forskningsrådet till dess att djurskyddslagen ändrats och behovet av sådana medel upphör.

Utredningen beräknar kostnaderna för de åtgärder som föreslås till ca 3

milj. kr. per år i 1974 års penningvärde. Härtill kommer start- och investeringskostnader för produktionsenheten om totalt 4,5 milj. kr. under en treårsperiod. Utredningen ställer dessa kostnader i relation till dels den totala inköpskostnaden för försöksdjur, ca 11 milj. kr./år, dels kostnaden för landets samlade vetenskapliga forskning där försöksdjur kommer till användning. Kostnaderna för denna forskning anges vara av storleksordningen 100–300 milj. kr.

Sammanfattning av remissyttrandena över betänkandet (Ds Jo 1975:4) Framtida försörjning med försöksdjur

Allmänna synpunkter. Flera instanser framhåller att utredningen nedlagt ett förtjänstfullt arbete med att kartlägga försöksdjursanvändningens omfattning och belysa en rad betydelsefulla problemställningar inom detta område. Samtidigt ifrågasätts om utredningen drivit den ekonomiska analysen tillräckligt långt och gett tillräckligt underlag för de organisatoriska lösningar som föreslagits. Dåvarande UKÅ understryker utredningens uppfattning att samhället nu måste ta på sig ett ökat ansvar inom detta fält och framhåller att ökade samhälleliga insatser är av nöden.

Alternativa och kompletterande metoder. Många av remissinstanserna har kommenterat utredningens bedömning av behovet av försöksdjur och möjligheterna att ersätta djurförsök med alternativa och kompletterande metoder. I stort sett delar man utredningens uppfattning att sådana metoder inte i någon betydande grad kan minska försöksdjursanvändningen inom den närmaste framtiden, men att utarbetandet av sådana metoder bör stimuleras. Många av de remissinstanser som själva har erfarenheter från djurförsök understryker djurförsökens nödvändighet i ett stort antal sammanhang. Särskilt djurskyddsorganisationerna framhåller dock vikten av att en satsning sker på att utveckla alternativa metoder.

Statens naturvårdsverk framför att det skulle ha varit av värde om utredningen i vissa fall mer i detalj gått in på möjligheterna till att använda alternativa metoder, t. ex. när det gäller frågor som rör den toxikologiska testverksamheten. Eftersom så inte skett blir framtidsprognoserna vad beträffar försöksdjursanvändning, kostnadsberäkningar för ett centralt uppfödningorgan etc. ytterst osäkra.

Destinationsuppfödning. Utredningens förslag om destinationsuppfödning tillstyrks eller lämnas utan erinran av det övervägande antalet remissinstanser. Endast *socialstyrelsen* och *statens naturvårdsverk* avstyrker förslaget. Socialstyrelsen understryker att utnyttjandet av försöksdjur är en absolut nödvändighet i många sammanhang. Åtgärder som försvårar eller fördyrar användningen av försöksdjur bör därför inte genomföras. Statens naturvårdsverk anför bl. a. att förslaget om destinationsuppfödning är dåligt underbyggt.

Flera remissinstanser framhåller att det inte är nödvändigt att kräva tillståndstvång för samtliga djurslag. *Lantbruksstyrelsen* anför att i kungörelsen (1944: 771) med vissa bestämmelser om användning av djur för vetenskapligt ändamål m. m. bör anges vilka djurslag tillståndstvånget skall omfatta, att tillstånd meddelas av lantbruksstyrelsen och att styrelsen äger medge vissa undantag samt utfärda närmare föreskrifter för försöksdjursuppfödningen.

Några remissinstanser påpekar att kravet på destinationsuppfödning kommer att öka kostnaderna för inköp av försöksdjur. *Statens medicinska forskningsråd* framhåller att dessa kostnader måste täckas antingen genom subventioner till uppfödarna eller ökning av anslagen till förbrukarna.

Central organisation. Utredningens bedömning att en sammanhållen central organisation behövs för handläggning av försöksdjursfrågorna delas av samtliga remissinstanser. I fråga om utredningens förslag att inrätta

ett fristående statligt organ för detta ändamål, benämnt statens försöksdjursinstitut (SFI), råder däremot delade meningar. Flertalet remissinstanser avstyrker inrättandet av ett sådant statligt institut eller ställer sig av olika skäl avvaktande. *Socialstyrelsen* anför att flertalet frågor kring försöksdjurstillgång och -kvalitet redan är tillfredsställande lösta. Bl. a. *UKÄ* samt *Jordbrukets högskolor och SVA* framhåller att ett självständigt forskningsinstitut skulle bli mycket dyrbart. Enligt sistnämnda remissinstans bör försöksdjursverksamheten i stället knytas till någon befintlig organisation som dels kan förse verksamheten med erforderlig administrativ och annan service, dels bedriver vetenskaplig forskning inom områden som är av betydelse för försöksdjursverksamheten.

Statskontoret föreslår att det föreslagna organet inordnas under jordbrukets högskolor och SVA. Genom en sådan lösning skapas enligt statskontoret bättre förutsättningar för ett sambruk av såväl specialistfunktioner som administrativa servicefunktioner inom Ultunaområdet. Personalbehovet bör med en sådan lösning kunna minskas jämfört med utredningens förslag. *Jordbrukets högskolor och SVA* föreslår att en försöksdjursavdelning inrättas vid SVA och framhåller vikten av att förbrukarna av försöksdjur får ett väsentligt inflytande över verksamheten vid försöksdjursenheten. Även *lantbruksstyrelsen* föreslår en sådan avdelning. En viktig uppgift för en sådan nämnd är att utarbeta budget och program för verksamheten. I nämnden föreslås även ingå representanter från övriga avnämare av försöksdjur, bl. a. från landstingen, övriga statliga myndigheter och läkemedelsindustriföreningen. Vidare bör det ingå representanter från producent-sidan samt från djurskyddet.

Flertalet övriga remissinstanser som avvisat förslaget om ett statligt försöksdjursinstitut, föreslår liknande organisatoriska lösningar för den centrala försöksdjursorganisationen.

Riksrevisionsverket (RRV) och *försvarets forskningsanstalt (FOA)* finner det principiellt otillfredsställande att det påtänkta institutet skulle utöva funktioner av myndighetskaraktär, t. ex. bevilja lån, i förhållande till uppfödare som institutet samtidigt skulle konkurrera med.

Samtliga remissinstanser som berört utredningsförslaget om den regionala organisationen för försöksdjursverksamheten tillstyrker den av utredningen föreslagna utbyggnaden. Flera instanser framhåller att den regionala satsningen bör prioriteras och att samtliga sex högskoleregioner bör ges resurser. De remissinstanser som avstyrker ett SFI föreslår att universiteten blir huvudman för den regionala verksamheten.

Den framtida försöksdjursförsörjningen. Utredningens förslag tillstyrks av flertalet remissinstanser. *Lantbruksstyrelsen*, som delar utredningens uppfattning att en viss del av försöksdjursproduktionen i landet bör ske i form av en central statlig uppfödning, framhåller bl. a. att denna produktion i första hand bör inriktas på högkvalitetsdjur av typen barriäruppfödda djur. En sådan central uppfödning bör även möjliggöra ett bevarande av vissa särskilt värdefulla avelslinjer inom olika djurslag. *Lantbruksstyrelsen* anser vidare att de ekonomiska förutsättningarna för en statlig produktion av försöksdjur ytterligare bör utredas, varvid även läkemedelsindustrins intresse av att delta i en centraliserad uppfödning bör beaktas.

Enligt *länsstyrelsen i Malmöhus län* bör tyngdpunkten av uppfödningen utgöras av icke centraliserad uppfödning, eftersom den hittillsvarande centrala uppfödningen visat sig medföra för höga priser på försöksdjuren. *Länsstyrelsen* säger sig ha inhämtat att man endast i mindre omfattning är i behov av en mer högklassig kvalitet på djurmaterialet.

Läkemedelsindustriföreningen (LIF) och *Scandinavian federation for laboratory animal science (Scand-LAS)* är kritiska mot förslagen rörande en statlig produktionsenhet. LIF anför att föreslagen kapacitet är otillräcklig, speciellt beträffande katt, men även beträffande hund. LIF finner förslagen mindre väl underbyggda och föreslår därför att försöksdjursuppfödningens organisation och lokalisering utreds ytterligare. Scand-LAS finner utredningens analyser bristfälliga och efterlyser därför kompletterande analyser av den statliga uppfödningen av katt, marsvin och kanin.

Byggnadsstyrelsen samt *jordbrukets högskolor och SVA* anser att frågan om kattuppfödning i Kungälv's Ytterby, som f. n. bedrivs i Göteborgs universitets regi, behöver ytterligare utredas.

Svenska kennelklubben understryker sin tidigare framförda åsikt att all försöksdjursproduktion i princip bör ske i statlig regi. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* anför samma krav när det gäller hundar till försöksändamål och framhåller att försvarets hundskola i Sollefteå bör vara en lämplig institution i detta sammanhang. Förutsättningarna härför föreslås därför bli undersökta. *Försvarets hundskola* anser att utredningen borde ha redovisat att det finns en statlig myndighet (hundskolan) som förfogar över vissa resurser för försöksdjursuppfödning.

Produktionen i Åker och Kungälv's Ytterby. När det gäller frågan om ett eventuellt utökad statligt engagemang inom produktionen av försöksdjur vid Åkers krutbruk och Kungälv's Ytterby anser flertalet remissinstanser att det av utredningen framtagna materialet är alltför bristfälligt för att läggas till grund för ett ställningstagande. Några instanser biträder dock utredningens förslag.

Lantbruksstyrelsen framhåller att lokalförhållandena i Åker enligt styrelsens bedömning inte medger att verksamheten kan drivas på ett rationellt sätt. Med hänsyn härtill föreslår styrelsen att hela den statliga försöksdjursproduktionen flyttas från Åkers krutbruk och Kungälv's Ytterby till Uppsalaområdet, i första hand till Lövsta. Lantbruksstyrelsen bedömer det vidare som mycket angeläget att det värdefulla avelsmaterial som i dag finns i Åkers krutbruk (marsvin och kanin) resp. Kungälv's Ytterby (katt) överförs till den nya produktionsenheten. Flera andra instanser förordar en flyttning av den statliga försöksdjursproduktionen. En sådan flyttning ger, såsom bl. a. *statens medicinska forskningsråds försöksdjursnämnd* framhåller, uppfödningens närhet till all tänkbar expertis i landet i form av djuranvändande institutioner vid Uppsala universitet, livsmedelsverket, socialstyrelsens läkemedelsavdelning samt jordbrukets högskolor och SVA.

Kvalitetsklassificering. Utredningens förslag om att förbättra försöksdjurens kvalitet genom att införa en kvalitetsklassificering tillstyrks av *RRV*, *LUP-nämnden*, *livsmedelsverket*, *LIF* och *Scand-LAS*. *Socialstyrelsen* framhåller att en hög kvalitet på försöksdjuren många gånger kan vara mycket betydelsefull, men att vid en mängd undersökningar s. k. lågkvalitativa djur kan vara tillfyllest. I det senare fallet skulle användandet av djur som kanske betingar flerdubbla produktionskostnader vara ett meningslöst slöseri. Det är enligt socialstyrelsen beklagligt, att försöksdjursutredningen inte belyst problemet mera inträngande och i kvantitativa termer redogjort grupp för grupp för olika experimenttyper och för vilka kvalitetskrav som forskarna har. Liknande kritiska synpunkter redovisas även av *statens naturvårdsverk*, *naturvetenskapliga forskningsrådet* och *länsstyrelsen i Malmöhus län*.

Internationell samverkan. Utredningens förslag om en ökad internatio-

nell samverkan i försöksdjursfrågor berörs kortfattat av ett fåtal remissinstanser (*statens bakteriologiska laboratorium (SBL), livsmedelsverket, Scand-LAS*), vilka alla är positiva till utredningens förslag.

Testverksamhet. Utredningens förslag att viss enklare testverksamhet skulle kunna ske i kombination med den statliga försöksdjursuppfödningen tillstyrks av *arbetarskyddsstyrelsen, livsmedelsverket* och *Scand-LAS*. FOA avvisar denna tanke, eftersom en sådan testverksamhet skulle kräva en betydligt större kompetens än vad som skisserats av utredningen. *Livsmedelsverket* anser att någon testverksamhet inte bör sammanföras med försöksdjursproduktionen annat än i undantagsfall, t. ex. enklare test såsom pyrogentest.

Statligt stöd. Utredningens förslag att kontraktsuppfödare av försöksdjur skall kunna erhålla statligt stöd tillstyrks av de remissinstanser som berört förslaget, nämligen *SBL, UHÄ, lantbruksstyrelsen, jordbrukets högskolor och SVA, länsstyrelsen i Malmöhus län, LIF* och *Stockholms försöksdjursteknikers förening*. Lantbruksstyrelsen ifrågasätter dock behovet av statsbidrag samt kravet på att stöd enbart skall utgå till producenter som tillämpar s. k. barriäruppfödning. Sådan uppfödning torde enligt styrelsen främst passa för central statlig uppfödning.

Det underskott som enligt utredningen beräknas uppkomma vid den statliga försöksdjursuppfödningen kommenteras av bl. a. *lantbruksstyrelsen* som anser att en full kostnadstäckning vid den statliga uppfödningen bör eftersträvas. Undantag kan dock göras beträffande avels- och utvecklingskostnader. Detta är ett villkor för att inte konkurrensen med privata uppfödare skall ske på orättvisa villkor. Detta kommer att fördyra användarnas kostnader för djurskaffning. Liknande synpunkter framförs av *RRV* och *länsstyrelsen i Stockholms län*.

Utbildning och forskning. Remissinstanserna understryker genomgående utredningens uppfattning att utbildningen och forskningen inom försöksdjursområdet bör bli föremål för statsmakternas särskilda intresse och åtgärder och att utbildningen bör rikta sig till alla personalkategorier som kan komma att vara verksamma med uppfödning och användning av försöksdjur. *Lantbruksstyrelsen* framhåller att brist på personal med speciell sakkunskap i försöksdjursfrågor gör att utbyggnaden av den regionala verksamheten måste ske successivt. Även forskare och försöksdjurstekniker måste utbildas – dels vid *SVA*, dels av de regionala försöksdjursveterinärerna. *UKÄ* understryker att tillräckliga fortbildningskurser inom landet i dag saknas beträffande utbildning av de ledande personerna inom försöksdjurshanteringen. Påbörjade diskussioner om möjligheterna till en samordnad sådan utbildning inom Europa bör därför fortsättas. Sverige skulle i sådant fall kunna svara för något eller några specialområden. Behovet av internationell verksamhet på detta fält framhålls även av *lantbruksstyrelsen, statens medicinska forskningsråd* och *Scand-LAS*.

Sammanfattning av Åkergruppens promemoria (Ds Jo 1977:5) Uppfödning av försöksdjur i Åker och Sollefteå

Inledningsvis redovisar Åkergruppen¹ kortfattat 1972 års försöksdjursutrednings förslag, delar av remissinstansernas synpunkter på denna utredning samt lämnar en översikt över den beräknade försörjningen av försöksdjur under år 1977. I bilaga redovisas en reserapport från en studieresa till Schweiz, Västtyskland och Holland, i vilka länder gruppen har studerat modern försöksdjursuppfödning.

Av promemorian framgår att den nuvarande produktionen av försöksdjur i statlig regi sker i Åker (kanin, marsvin), i Kungälv Ytterby (katt) och i Lund (katt). Av kanin anges förbrukningen uppgå till ca 20 000 djur under år 1977, varav omkring 3 000 produceras i Åker. Sistnämnda djur är av hög kvalitet, men antalet täcker inte det behov av kvalitetsdjur som finns. Förbrukningen av marsvin beräknas till 60 000 under år 1977, varav ca 3 000 utgör kvalitetsdjur från Åker. Beträffande katt anger gruppen en beräknad förbrukning om ca 5 000 djur år 1977, varav 300–400 djur från statlig uppfödning i Kungälv Ytterby och Lund. Av hund förbrukades samma år ca 2 200 djur.

Åkergruppen redovisar kalkyler för en utbyggnad av försöksdjursproduktionen i Åker. Produktionen av kanin förutsätts bli utökad från 3 000 till 8 000 djur per år och produktionen av marsvin från 3 000 till 20 000 djur. Vidare föreslås nyetablering av en kattuppfödning omfattande 1 000 djur per år. Samtliga tre djurarter förutsätts bli uppfödda under strikta barriärförhållanden i enlighet med både nationell och internationell erfarenhet. En heltidsanställd veterinär eller motsvarande förutsätts behöva knytas till produktionsenheten. Kalkylerna avser ett beräknat kostnadsläge i februari 1977 (lönekostnader dock i 1976 års löneläge). Den tid som beräknas åtgå från beslut till de första djurleveranserna anges till ca fyra år.

Investeringskostnaderna för den kalkylerade utbyggnaden av en statlig försöksdjursproduktion i Åker beräknas till 22,1 milj. kr. Kapitalkostnaderna har beräknats genom att lokaler förutsatts avskrivna på 30 år och inventarier m. m. på 15 år. Räntekostnaderna har upptagits till 8%. Kostnaderna har fördelats på resp. djurart i förhållande till den yta och de resurser som skall disponeras. Personalkostnaderna anges till 1,7 milj. kr./år.

För första verksamhetsåret erhålls följande kostnader, kr. per djur:

	Totalt	Exkl. kapitalkostnad
Kanin	297	164
Katt	1 150	630
Marsvin	93	57

Åkergruppen framhåller att om nyinvesteringen betraktas som ett engångsanslag, vilket anges vara väl motiverat från samhällets synpunkt, kan man bortse från kapitalkostnaden.

¹ Åkergruppens ledamöter har utgjorts av departementsrådet Rune Henriksson, ordförande, departementssekreteraren Per Tegnér, avdelningsdirektören Åke Forssman, försöksdjurskonsulenten Lars Wass, professorn Carl-Rune Salenstedt, statsveterinären Karl-Erik Kull, överingenjören Rolf Juhlin och tjänstemannen Karl-Åke Borg.

Åkergruppens kalkylerade kostnader för en uppfödning av hundar för försöksändamål vid försvarets hundskola i Sollefteå avser en årsproduktion av 1 000 djur. Med samma antaganden beträffande kostnadsläge m. m. som för Åker redovisas ett totalt investeringsbehov av 7,1 milj. kr., årliga lönekostnader av 0,7 milj. kr. och en kostnad per djur om totalt 1 982 kr., eller 1 200 kr. exkl. kapitalkostnader.

Den kattavel som sker i Kungälv's Ytterby och i Lund bör enligt gruppens förslag befästas och utvecklas mot en större produktion.

Åkergruppen berör även frågan hur den föreslagna utvidgade statliga uppfödningen av försöksdjur bör samordnas med försöksdjursverksamheten i övrigt. Enligt gruppen är de nuvarande resurserna för samordning alltför små. En utökad produktion innebär därför om inga åtgärder företas en uppenbar risk för att anpassningen av utbudet till efterfrågan på försöksdjur av olika arter och kvalitetsklasser kan bli otillfredsställande. Gruppen föreslår mot denna bakgrund bl. a. att en ledningsgrupp tillsätts, omfattande två representanter från vardera Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), socialstyrelsen, Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) och LIF samt två riksdagsledamöter.

Sammanfattning av remissyttrandena över promemorian (Ds Jo 1977:5) Uppfödning av försöksdjur i Åker och Sollefteå

Central organisation. Åkergruppens förslag rörande den centrala organisationen av försöksdjursverksamheten, särskilt samordningen mellan den föreslagna utökningen av en försöksdjursproduktion i statlig regi och övriga aktiviteter på detta område, tas upp av flera remissinstanser. Samtliga remissinstanser som berört denna fråga understryker behovet av en förbättrad styrning och samordning av försöksdjurshanteringen. Den av Åkergruppen föreslagna centrala organisationen tillstyrks av *SLU, länsstyrelsen i Uppsala län* och *Scand-LAS*.

FOA framhåller att innan en försöksdjursuppfödning eller annan verksamhet startas är det väsentligt att man tillskapat en central samordnande instans på försöksdjursområdet och fastställt dess arbetsuppgifter och befogenheter.

Statskontoret avstyrker Åkergruppens förslag till en ledningsgrupp eftersom ansvarsfördelningen mellan UHÄ och SVA som båda skulle ingå i denna grupp blir oklar. I stället föreslås att det centrala ansvaret läggs på SVA och att organisation, personalbehov m. m. utreds närmare.

Även *UHÄ* understryker att en samlad lösning bör eftersträvas beträffande den centrala organisationen och det regionala huvudmannskapet för verksamheten m. m. Vikten av att en samordning sker betonas även av *statens livsmedelsverk* och *statens medicinska forskningsråd*.

Dimensionering av den statliga försöksdjursproduktionen. Den dimensionering som Åkergruppen föreslår av den statliga försöksdjursproduktionen i Åker och Sollefteå tillstyrks eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. Några remissinstanser är dock kritiska.

Statskontoret anför att Åkergruppen inte redovisat några motiv för den föreslagna dimensioneringen av statlig uppfödning. Inte heller anges några kostnader för privat destinationsuppfödning som sannolikt är billigare. Den inhemska produktionen bör enligt statskontoret dimensioneras så att smittoriskerna vid import om möjligt elimineras. Den centrala statliga uppfödningen av försöksdjur bör av kostnadsskäl begränsas till att hålla genetiskt definierade stammar, att förse destinationsuppfödare med avelsdjur samt att svara för den produktion som kräver s. k. barriärskydd i de fall sådan produktion inte kan ske hos destinationsuppfödare.

Även *UHÄ* berör denna fråga och beklagar att utredningsdirektiven inte gjort det möjligt att sätta in förslagen i ett vidare perspektiv, dvs. ta ställning till hur hela försöksdjursproduktionen skall avvägas mellan destinationsuppfödning hos privata uppfödare, institutionsuppfödning och annan statlig uppfödning.

Svenska djurskyddsföreningen konstaterar med tillfredsställelse att Åkergruppens förslag om en utökad statlig försöksdjursproduktion är ett led i strävandena att minska antalet försöksdjur. *Nordiska samfundet mot plågsamma djurförsök* anser däremot att ett ökat statligt engagemang i uppfödningen av försöksdjur inte kommer att minska användningen.

Utbyggnaden i Åker. Den av Åkergruppen föreslagna utbyggnaden av försöksdjursproduktionen i Åker tillstyrks eller lämnas utan erinran av något mer än hälften av remissinstanserna. Ungefär en tredjedel av instanserna anför att en utbyggnad av den statliga försöksdjursproduktionen hellre

borde ske i Uppsalaområdet än i Åker. RRV anför att man bör överväga en anknötning av den centrala produktionsenheten för högkvalitativa försöksdjur till lantbruksuniversitetets enhet i Lövsta, eftersom en rationell försöksdjursproduktion i Åker kräver omfattande nybyggnader och lokalbehovet endast i marginell utsträckning kan tillgodoses genom ombyggnader. Mot bakgrund av att en central produktionsenhet kommer att kräva nybyggnader, oavsett var den placeras, anser RRV att de relativa fördelarna med Lövsta i fråga om t. ex. veterinärmedicinsk och övrig vetenskaplig expertis, laboratorier samt dataanläggning blir än mer framträdande. RRV anser således att möjligheterna att förlägga den centrala försöksdjursuppfödningen till Lövsta bör övervägas närmare. Därvid bör prövas i vilken omfattning produktionsresurserna i Åker, Kungälv's Ytterby och Lund kan användas för kompletterande destinationsuppfödning.

Lantbruksstyrelsen redovisar liksom RRV de fördelar som en förläggning av statlig produktion av försöksdjur till Uppsalaområdet innebär i jämförelse med Åker och tillfogar att i en fråga av det här slaget bör de funktionsmässiga fördelarna väga tyngre än de rent sysselsättningspolitiska.

Utbyggnaden i Sollefteå. Förslaget att starta en hunduppfödning vid Statens hundskola i Sollefteå tillstyrks av samtliga remissinstanser. Några av dem föreslår även en viss kattuppfödning lokaliserad till Sollefteå.

Synpunkter på kostnaderna. Omkring en fjärdedel av remissinstanserna kommenterar de höga produktionskostnaderna per djur som redovisas av Åkergruppen. Några av dem, t. ex. *byggnadsstyrelsen* och *SLU*, anför att ett tillräckligt underlag för en bedömning av kostnadskalkylerna inte har redovisats. *FOA*, som stöder tanken att tillgången på försöksdjur av hög kvalitet bör förbättras, anser emellertid att den föreslagna plötsliga igångsättningen av en stor produktion kan leda till betydande svårigheter. En långsammare utvecklingstakt skulle ge en bättre marknadsanpassning och större förutsättningar för en framgångsrik uppfödning. *Socialstyrelsen* framhåller att avnämarnas försöksdjursbehov i kvalitativt hänseende behöver inventeras, behov av lägre kvaliteter finns även. Enligt *länsstyrelsen i Uppsala län* innebär de höga kostnaderna som redovisats risk för att forskarna köper sämre djur.

Statens medicinska forskningsråd understyrker att de höga försöksdjurskostnaderna kräver större anslag till forskningsråden eller subventioner i produktionsledet. Bl. a. RRV anför att djurpriserna inte bör subventioneras, i så fall kan ett överutnyttjande av högkvalitativa djur bli följden.

Lantbruksstyrelsens förslag om en etisk förprovning av djurförsök

Regeringen uppdrog i december 1976 åt lantbruksstyrelsen att utreda och föreslå åtgärder för ökad kontroll av försöksdjursverksamheten. Uppdraget har av styrelsen delegerats till en särskild arbetsgrupp vars promemoria med förslag till åtgärder daterad den 18 februari 1977 i sin helhet redovisas i det följande. Promemorian benämns underbilaga 5:1.

Lantbruksstyrelsen delar arbetsgruppens uppfattning att det för ökad kontroll av försöksdjursverksamheten bör inrättas nämnder för etisk bedömning av djurförsök redan på planeringsstadiet. Styrelsen ansluter sig härvid till den av arbetsgruppen förordade uppläggningsen av den etiska förprovningen.

Lantbruksstyrelsen framhåller att en förutsättning för att styrelsen skall kunna åta sig huvudmannaskapet för de försöksdjursetiska nämnderna är att styrelsen får tillräckliga personella resurser härför. Styrelsen får i detta sammanhang hänvisa till sitt yttrande den 2 mars 1976 över 1972 års försöksdjursutrednings betänkande (Ds I 1975:4), vari styrelsen bl. a. föreslog att vid lantbruksstyrelsen skulle inrättas en tjänst med placering vid den enhet inom styrelsen som handlägger försöksdjursfrågor. Det torde vara lämpligt att de centrala administrativa arbetsuppgifter som den etiska förprovningen kommer att medföra handläggs av samma person som svarar för frågor sammanhängande med en eventuell tillståndsgivning för försöksdjursuppfödning.

Arbetsgruppen anför att enligt 16 § djurskyddslagen skall vad som stadgas i 14 och 15 §§ ej gälla med avseende på djur som används inom försvarsväsendet. Dessa djur är således undantagna från lantbruksstyrelsens, länsstyrelsens och hälsovårdsnämndens tillsyn. Arbetsgruppen har därför inte behandlat frågan om etisk provning av djurförsök inom försvarsväsendet. Underhandskontakt har emellertid tagits med försvarets sjukvårdsstyrelse (försvarsöverveterinären) som har tillsynen över djur som används inom försvarsväsendet. Arbetsgruppen har därvid framhållit att det är angeläget att det även inom försvarsväsendet tillsätts en nämnd med lekmannainslag för provning av djurförsök från etisk synpunkt. Arbetsgruppen anser att det bör ankomma på försvarets sjukvårdsstyrelse (försvarsöverveterinären) att närmare utreda denna fråga.

Underbilaga 5:1

PM med förslag till åtgärder för ökad kontroll av försöksdjursverksamheten m. m.

1 Etisk provning av djurförsök

1.1 Bakgrund

I förarbetena till nu gällande 1944 års djurskyddslag utgick man beträffande användning av djur för vetenskapligt ändamål från att den ende som kunde och borde bedöma nödvändigheten av djurförsök var forskaren. Det

lämnades vidare helt åt forskaren att avgöra, om nyttan av ett djurförsök var så stor, att den kunde motivera undantag från grundprincipen att djur inte skulle tillfogas lidande. I den livliga offentliga debatt om djurförsök som förts sedan djurskyddslagens tillkomst har denna uppfattning alltmör ifrågasatts. Krav har framförts på ökad information om och insyn i försöksdjursverksamheten och på etisk bedömning av djurförsöken, varvid även lekmän skulle ges möjlighet medverka. En sådan etisk bedömning borde på samma sätt som forskarens egen bedömning avse nyttan och nödvändigheten av försöken samt i vilken utsträckning avsteg från föreskrifterna om bedövning, smärtstillande medel etc. kan tillåtas. Härav följer att bedömningen för att få bästa effekt borde sättas in redan på planeringsstadiet.

Mest lyhörda för dessa krav och önskemål har varit forskarna själva. Medicinska forskningsrådets försöksdjursnämnd har under flera år fungerat som en central försöksdjursetisk kommitté för bedömning bl. a. av djurförsök i sådana forskningsprojekt för vilka statsbidrag söks. Vid medicinska fakulteten i Uppsala har vidare nyligen försöksvis inrättats en lokal etisk kommitté för bedömning av djurförsök.

1.2 Innebörden av etisk prövning

Samhället har konstaterat att djurförsök är nödvändiga för medicinsk och biologisk forskning men har därmed inte tagit ställning till alla med djurförsök förknippade etiska problem. Varje nytt projekt med djurförsök nödvändiggör på nytt ett ställningstagande ur etisk synpunkt. Det är nämligen två aspekter som måste sammanvägas: graden av lidande som kommer att tillfogas djuret och de framsteg i diagnostik eller terapi eller andra värden som försöken väntas ge. Ju mer påfrestande ett försök är för djuret, desto mer övertygade måste vi vara om att det är nödvändigt. Detta innebär att varje etisk bedömning är ett övervägande som inte kan kodifieras i enkla listor över vad för slags försök som får göras eller inte får göras. I princip bör inte ens det enklaste ingrepp vara tillåtet utan en välgrundad motivering. Samtidigt måste för djuren svåra försök ibland få utföras, om det är enda vägen att finna svaret på en angelägen fråga.

Som redan påpekats har denna bedömning hittills lämnats åt forskaren själv. Arbetsgruppen är av den uppfattningen att detta förtroende inte missbrukats. Inte minst från forskarhåll har emellertid framhållits risken av att varje yrkesutövare blir blind för de dagliga problemen och att detta kan innebära en fara från djurskyddssynpunkt. Som mest angeläget framstår därvid att forskaren frågar någon till råds innan nya försök påbörjas.

Skapandet av den tidigare nämnda lokala etiska kommittén i Uppsala är ett försök att ge fastare form åt det önskade samrådet och samtidigt tillmötesgå allmänhetens berättigade krav på insyn. Verksamheten har varit upplagd enligt de linjer som angivits ovan. Strävan har varit att utan onödig byråkrati och tidsförlust kunna ge forskaren råd och handledning för djurförsöken. Något absolut tvång för forskaren att söka eller följa råden har dock inte funnits, utan det hela har byggts på ett "gentlemen's agreement" att så sker. Även om det kunde varit värdefullt med en längre försöksverksamhet i Uppsala att bygga på, har arbetsgruppen funnit det nödvändigt och möjligt att redan nu skapa fastare regler för försöksdjursverksamheten i hela riket med tillvaratagande av hittills vunna erfarenheter från Uppsalaförsöket.

1.3 Försöksdjursetiska nämnder

Enighet råder inom arbetsgruppen om att ett organ med lekmannainslag bör inrättas för etisk bedömning av djurförsök. Gruppen har valt att kalla detta organ försöksdjursetisk nämnd. Som framgår av vad som sägs i fortsättningen om nämndens arbetssätt m. m. avser gruppen härvid inte nämnd i exempelvis inom kommunallagstiftningen vedertagen mening. Av skäl som vidare utvecklas under 1.7 har arbetsgruppen funnit det nödvändigt med statligt huvudmannaskap för nämnderna.

Utöver den etiska bedömningen och därav föranledd rådgivning till forskarna skall nämnderna sträva efter att skaffa sig överblick över samtliga djurförsök inom sitt verksamhetsområde. Den etiska bedömningen skall ske redan på planeringsstadiet (förprovning).

Vid förprovningen skall bl. a. följande punkter och frågeställningar beaktas.

- a) Forskningsprojektets ändamål
- b) Vad nytt avses att vinnas med ifrågavarande försök?
- c) Försöksplanen
- d) Finns andra möjligheter att lösa frågeställningen?
- e) Kan metodiken modifieras för att lindra djurens lidande?
- f) Har försök av samma typ gjorts tidigare?

Genom den ökade kontakten i de försöksdjursetiska nämnderna mellan lekmän och forskare borde på sikt ökad förståelse såväl för nödvändigheten av djurförsök som för önskemålen om återhållsamhet i fråga om försöksdjursanvändningen kunna uppnås.

1.4 Förankring i lagstiftning

Det är ofrånkomligt att såväl inrättandet av försöksdjursetiska nämnder som reglering av deras verksamhet och forskarnas skyldighet att underställa nämnderna planerade djurförsök för etisk bedömning måste förankras i gällande lagstiftning. Detta synes lämpligast ske genom införande av en ny 12 a § jämte viss ändring i 14 § 2 mom. djurskyddslagen (1944:219) samt införande av en ny 2 a § i Kungl. Maj:ts kungörelse (1944:771) med vissa bestämmelser om användning av djur för vetenskapligt ändamål m. m.

1.5 Nämndernas antal och placering

Ett hela landet omfattande system av försöksdjursetiska nämnder torde inte medge inrättandet av sådana nämnder i varje kommun och ännu mindre vid varje institution som bedriver djurförsök. Arbetsgruppen har därför ansett det vara mer realistiskt att föreslå inrättandet av tills vidare sex regionala nämnder, en i varje högskoleregion. Allteftersom erfarenhet vinnas kan antalet nämnder utökas, om så skulle visa sig ändamålsenligt.

Det är önskvärt att bedömningen i nämnderna blir så likformig som möjligt. Detta kan åstadkommas exempelvis genom att företrädare för nämnderna med viss regelbundenhet sammankallas för diskussion av verksamheten.

1.6 Nämndernas sammansättning

De försöksdjursetiska nämnderna skall vara sammansatta av forskare, försöksdjurspersonal och lekmän, varvid de tre kategorierna bör ha lika många representanter vardera. Antalet ledamöter bör anpassas till försöksdjursverksamhetens omfattning i resp. region men bör inte understiga 15. Inom varje kategori skall en så mångsidig sammansättning som möjligt eftersträvas. Bland forskarna skall således olika ämnesområden vara företrädda. Försöksdjurspersonalen bör som representanter ha såväl djurvårdare som laboratoriepersonal. Lekmannarepresentanterna skall till minst halva antalet utgöras av företrädare för djurskyddsorganisationer.

I nämnderna skall finnas ordförande och vice ordförande.

Ordföranden sammankallar till och leder plenarsammanträdena samt svarar för att nämndens arbete löper så smidigt som möjligt.

Erforderliga sekretariatstjänster torde kunna köpas inom regionen.

1.7 Tillsättning av nämnderna

Med hänsyn till att de försöksdjursetiska nämndernas verksamhet kommer att omfatta ett flertal kommuner inom flera län och att ledamöterna representerar ett flertal olika kategorier måste det finnas ett lämpligt övergripande organ som har att utse ledamöterna (huvudman). Eftersom huvudmannen dessutom bl. a. måste ta på sig kostnader i form av arvoden, rese- och traktamentsersättningar, ersättning för förlorad arbetsförtjänst, kostnader för sekreterartjänster, blanketter, kontorsmaterial osv., finner arbetsgruppen det nödvändigt att lantbruksstyrelsen utser ledamöterna. Detta bör i fråga om forskare och försöksdjurspersonal ske efter förslag från högskoleregionstyrelserna. Dessa förutsätts härvid samråda med inom regionen befintliga forskningsinstitutioner, läkemedelsindustrier, sjukvårdsinrättningar m. m. och i fråga om försöksdjurspersonal med deras personalorganisationer. Vad lekmännen beträffar bör, med tanke på nödvändigheten av att erhålla ett tillräckligt stort antal för ändamålet särskilt lämpade personer, djurskyddsrepresentanterna föreslås av Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund, Svenska djurskyddsföreningen och Föreningarna djurens vänner riksorganisation. Övriga lekmannaledamöter, varav en om möjligt bör vara etiker, föreslås av regionstyrelsen. Vid tillsättningen bör i möjligaste mån tillses att ledamöter av de olika kategorierna i nödvändig omfattning finns tillgängliga på orter, där institutioner, läkemedelsfabriker etc. bedriver djurförsök i större omfattning.

Ledamöterna bör lämpligen utses för en mandattid av fyra år. Första gången utses dock halva nämnden för en mandattid av två år. Härigenom kommer halva nämnden att vartannat år utses på nytt.

Ordförande i försöksdjursetisk nämnd utses av lantbruksstyrelsen efter förslag från regionstyrelsen. Vice ordförande utses inom nämnden.

1.8 Nämndernas arbetsätt

1.8.1 Ansökningsblankett

Ansökan om förprovning av nytt projekt eller avsevärd förändring av redan pågående sådant skall inges till vederbörande regionala nämnd. Det är viktigt att ansökan inges i god tid, särskilt i fråga om projekt för vilka anslag söks hos Medicinska forskningsrådet eller andra forskningsfonder, där anhopning av ansökningar kan befaras. Ansökan skall ske på särskild

blankett, som avses utformas i ett set om tre blanketter, varav ett exemplar för försöksdjursetiska nämnden, ett exemplar för försöksledaren och ett exemplar för hälsovårdsnämnden. Arbetsgruppen vill betona vikten av att i ansökningsblanketten används uttryck och formuleringar som i största möjliga utsträckning kan förstås av lekmännen.

Vid förprovningen tas bl. a. hänsyn till vilken typ av försök det är fråga om med avseende på det lidande som djuren kan tillfogas. Härvid används som hjälp en s. k. kategorikatalog. Denna kategorikatalog grundar sig på de normer för klassificering av djurförsök som antagits av medicinska forskningsrådet. Djurförsöken är i katalogen uppdelade på sex kategorier, varvid kategori 1 avser ingrepp av föga smärtsam karaktär eller inga ingrepp alls, och övriga kategorier avser försök som i stigande grad innebär risk för att lidande skall förorsakas djuren.

Med hänsyn till den mångfald forskningsprojekt som förekommer bedömer arbetsgruppen det som orealistiskt att kräva, att alla planerade försök, oberoende av kategoritillhörighet, skall genomgå en etisk förprovning. Preliminära erfarenheter från försöksverksamheten i Uppsala tyder på att den övervägande delen (uppskattningsvis ca 85 %) av alla djurförsök tillhör kategorierna 1, 2 och 3, vilka inte bedöms förorsaka djuren någon smärta av betydande omfattning.

Arbetsgruppen föreslår därför att ansökan om etisk förprovning tills vidare begränsas till att omfatta försök tillhöriga kategorierna 4, 5 och 6, där det måste anses som synnerligen önskvärt att de försöksdjursetiska nämnderna noggrant prövar, om inte försökets uppläggning kan modifieras för att lindra djurens lidande. I de fall det vid planeringen av ett försök råder tveksamhet huruvida försöket skall hänföras till kategori 3 eller 4 bör ansökan om förprovning ske. Likaså bör provning komma till stånd när ett projekt förändras till en provningspliktig kategori.

Tryckning av ansökningsblankett och kategorikatalog görs hos lantbruksstyrelsen. Styrelsen distribuerar blanketterna till de sex regionala nämnderna, varifrån forskarna får rekvirera dem.

1.8.2. Sekretessfrågor

Ansökan om förprovning måste kunna sekretesskyddas. I vissa fall kan nämligen uppgifterna i ansökningshandlingarna röja yrkeshemlighet eller forskningsresultat, vilkas offentliggörande kan vara till men för vederbörande person eller företag. Sekretesskungörelsen (1939:7) måste därför kompletteras i detta avseende. Det får ankomma på vederbörande sökande att vid ansökans ingivande begära sekretesskydd och att ange motiven härför.

1.8.3 Ansökningarnas närmare behandling

Nedan angivna rutiner avser normalfallet, då försöksledaren ingivit ansökan innan försök påbörjas. Om det i något fall under pågående försök skulle inträffa en akutsituation, som kanske innebär en kategoriförändring, kan det bli nödvändigt att göra avsteg från rutinen. Försöksledaren får i sådana fall handla efter egen bedömning och snarast möjligt i efterhand underställa fallet nämndens prövning.

1.8.3.1 Försöksledare – tre ledamöter

Ansökningsblanketten skall av försöksledaren, om möjligt vid personlig kontakt, för provning underställas minst tre ledamöter i försöksdjursetiska nämnden, varvid samtliga tre i nämnden ingående kategorier skall vara

representerade. I fråga om forskarna är det naturligt och lämpligt att ansökan om möjligt underställes forskare inom det ämnesområde projektet avser. I övrigt bör tillses att ansökningarna fördelas så jämnt som möjligt mellan ledamöterna.

De tre ledamöterna skall efter genomförd prövning avge utlåtandet "godtagbart" eller "ej godtagbart" och bekräfta detta med sina underskrifter. Vid behov står det ledamöterna fritt att ta kontakt med andra av nämndens ledamöter, och dessa kan härvid genom underskrift på utlåtandet ge sin mening till känna. Det förutsättes också att de av 1972 års försöksdjursutredning föreslagna försöksdjursveterinärerna framdeles kan stå till ledamöternas förfogande för att besvara tekniska frågor (exempelvis rörande olika ingrepps innebörd m. m.) som kan uppkomma i samband med bedömningen.

1.8.3.2 Utlåtande: "godtagbart"

Är de tre ledamöterna eniga om utlåtandet "godtagbart", får försöksledaren omedelbart igångsätta försöket.

1.8.3.3 De tre ledamöterna oeniga

Är de tre ledamöterna inte eniga, skall ärendet hänskjutas till nämnden för avgörande snarast möjligt.

1.8.3.4 Utlåtande: "ej godtagbart"

Är de tre ledamöterna eniga om utlåtandet "ej godtagbart", men försöksledaren inte låter sig nöja med detta, skall ärendet hänskjutas till nämnden för avgörande.

Om försöksledaren accepterar de tre ledamöternas utlåtande och förklarar sig ämna avstå från försöket, behöver ärendet inte hänskjutas till nämnden. Hälsovårdsnämnden skall dock underrättas på sätt som föreskrivs i 1.8.3.5.

1.8.3.5 Delgivning av utlåtande

Sedan försöksledaren tagit del av utlåtande från de tre ledamöterna eller från nämnden och genom påtecknande bekräftat detta, skall, sedan försöksledarens eget exemplar avskiljts, övriga exemplar utan dröjsmål översändas till nämndens sekreterare, vilken i sin tur svarar för att ett exemplar utan dröjsmål översändes till berörd hälsovårdsnämnd. Vid utlåtande "ej godtagbart" skall även den för djurförsöken vid institutionen (motsvarande) ansvarige underrättas.

1.8.3.6 Plenarsammanträden

Den försöksdjursvetiska nämnden håller urtima sammanträde när så erfordras enligt 1.8.3.3. och 1.8.3.4. Därutöver hålls lagtima sammanträden två gånger om året.

Till plenarsammanträde kan vid behov kallas särskilda sakkunniga.

Senast fjorton dagar före lagtima sammanträde skall sekreteraren tillse att samtliga ledamöter erhåller kopior på de ansökningar som prövats sedan föregående sammanträde.

Ansökningar som inkommit de sista två veckorna före sammanträdet kan också upptas till behandling trots att de föreläggs ledamöterna först vid sammanträdet.

Vid sammanträdena skall föras protokoll utvisande vilka ansökningar som behandlats och vilka utlåtanden som avgivits. Kopia av protokoll

skall för kännedom översändas till berörda försöksledare och hälsovårdsnämnder.

Vid sammanträdena skall sådana ärenden, mot vilka någon av ledamöterna haft erinran, ägnas särskild behandling. Om nämnden härvid ändrar ett utlåtande till "ej godtagbart" skall protokollsutdrag även sändas till den för djurförsöken vid institutionen (motsvarande) ansvarige. Då försöket emellertid vid förprovningen bedömts som godtagbart anser arbetsgruppen att ifrågakarande försök inte skall behöva avbrytas. Till ledning vid bedömningen av likartade försök i framtiden skall övriga försöksdjurs-etiska nämnder för kännedom tillställas nämnda protokollsutdrag.

Nämndens beslut fattas med enkel majoritet. Vid lika röstetal skall nämndens utlåtande bli "ej godtagbart". Nämnden är beslutsmässig när minst hälften av ledamöterna är närvarande eller i annat fall om minst en fjärdedel av nämndens samtliga ledamöter är eniga om beslutet.

Hälsovårdsnämnd i kommun där försöksdjursverksamhet förekommer skall underrättas om tid och plats för plenarsammanträden. Representant för sådan hälsovårdsnämnd äger närvara vid sammanträdena och har därvid yttranderätt men inte rösträtt.

1.9 Kostnadsfrågor

Arbetsgruppen föreslår att årsarvode utgår till ordförande i försöksdjurs-etisk nämnd med 1 000 kr. och till övrig ledamot med 500 kr. Summan av dessa arvoden torde inte komma att överstiga 100 000 kr. Därutöver utgår vid plenarsammanträden rese- och traktamentsersättning samt ersättning för styrkt förlorad arbetsförtjänst. Då antalet urtima sammanträden är omöjligt att uppskatta är det svårt att göra någon beräkning av hur stora dessa kostnader blir. Eftersom det övervägande antalet ledamöter kan förväntas vara bosatta på platsen för sammanträdena torde kostnaderna uppskattningsvis komma att uppgå till högst 100 000 kr. Utöver ovan angivna kostnader tillkommer kostnader för sekreterartjänster (beräknad kostnad för sex halvtidstjänster ca 210 000 kr.) samt blanketter och diverse kontorsmaterial (uppskattningsvis ca 20 000 kr.). De sammanlagda kostnaderna kommer sålunda att uppgå till ca 500 000 kr.

1.10 Hälsovårdsnämndernas behandling av de förprovade djurförsöken

Som framgår av ovanstående har de försöksdjurs-etiska nämnderna endast en rådgivande funktion. Arbetsgruppen förutsätter dock att försöksledarna kommer att följa nämndens utlåtanden.

Hälsovårdsnämnderna skall som framgår av 1.8.3.5 fortlöpande hållas informerade om den etiska nämndens ställningstaganden. Etiska nämndens utlåtanden och protokoll samt de iakttagelser hälsovårdsnämnden själv kan ha gjort vid sina inspektioner utgör beslutsunderlag för de åtgärder enligt 14 § djurskyddslagen, som hälsovårdsnämnden anser sig böra vidta till förhindrande av att försöksdjuren utsätts för onödigt lidande.

Tillkomsten av de försöksdjurs-etiska nämnderna medför ingen utökning av den tillsynsverksamhet som åvilar hälsovårdsnämnderna. Den etiska förprovningen kommer att utgöra ett stöd för hälsovårdsnämnderna vid deras tillsynsverksamhet. Genom att jämföra uppgifterna i försöksdjurs-journaler och ansökningshandlingar om etisk förprovning kan hälsovårdsnämnderna kontrollera att typen av försök inte har ändrats eller att avsteg från övriga lämnade uppgifter – exempelvis åtgärder för att reducera djurens lidande – inte har gjorts.

1.11 Överklagande

Försöksledare som av hälsovårdsnämnden meddelats föreläggande i ärende rörande djurförsök har rätt att överklaga hälsovårdsnämndens beslut, varvid den vid djurskyddstillsynen gängse besvärsordningen skall användas.

Sammanfattning av remissyttrandena över lantbruksstyrelsens förslag om en etisk förprovning av djurförsök

Förslaget om förprovning från etisk synpunkt av djurförsök tillstyrks eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. Endast ett fåtal ställer sig helt avvisande. Några vill avvänta med genomförandet till dess viss försöksverksamhet har avslutats.

Från en del håll föreslås vissa ändringar i arbetsgruppens förslag. Sålunda anser *statskontoret* att de lokala högskolemyndigheterna bör vara huvudman för verksamheten. *Statens naturvårdsverk*, *länsstyrelsen i Malmöhus län* och *statliga läkemedelsproduktionens forskningsnämnd* är av den uppfattningen att statens medicinska forskningsråd bör bli huvudman. I fråga om sammansättningen av de föreslagna försöksdjursetiska nämnderna anser *jordbrukets högskolor och SVA*, *länsstyrelsen i Malmöhus län* samt *statliga läkemedelsproduktionens forskningsnämnd* att forskarna bör tillförsäkras majoriteten. Dessa remissinstanser ansluter sig därvid till den uppfattning som framförs av en reservant inom arbetsgruppen. Denne framhåller att föreställningen att lekmannainslag skulle vara den bästa garantin för att förhindra omotiverade djurförsök är felaktig. I stället torde forskarrepresentanterna vara de som har de största förutsättningarna att vara kritiska. En etisk bedömning av ett djurförsök innebär nämligen, enligt reservanten, att graden av djurets lidande ställs i relation till försökets vikt, vilket fordrar i hög grad expertkunnande. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* och *Föreningarna djurens vänners riksorganisation* framhåller att försöksdjurspersonalen torde dela forskarnas åsikter i fråga om djurförsök. För att inte lekmännen skall komma i underläge i de etiska nämnderna bör därför, enligt sistnämnda instanser, forskare och försöksdjurspersonal inte ha flera representanter i nämnderna sammantaget än lekman- sidan. Utöver nu angivna kategorier föreslår dessa instanser att i varje nämnd skall ingå en "neutral" ledamot som helt bör vara sakkunnig i veterinärmedicinska frågor.

Lantbruksstyrelsens undersökning av möjligheterna att utnyttja alternativa och kompletterande metoder i stället för djurförsök

Regeringen uppdrog i december 1976 åt lantbruksstyrelsen att undersöka möjligheterna att utnyttja alternativa och kompletterande metoder i stället för djurförsök. Uppdraget delegerades av styrelsen till en särskild arbetsgrupp vars rapport redovisas i det följande. Lantbruksstyrelsen, som i april 1977 överlämnat rapporten till regeringen, ansluter sig i alla delar till de av arbetsgruppen framförda synpunkterna.

Arbetsgruppen framhåller att frågan om s. k. alternativa och kompletterande metoder är så stor och komplicerad, att arbetsgruppen inte ansett sig ensam kunna ta ställning därtill. Frågan torde inte kunna lösas utan övergripande internationella insatser. Gruppen framhåller i det sammanhanget att ifrågakommande metoder är föremål för uppmärksamhet inom en expertgrupp som tillsatts av Europarådet. Arbetsgruppen bedömde det emellertid nödvändigt att i första hand få utrett begreppen "alternativa och kompletterande metoder" samt få belyst i vilken utsträckning sådana metoder i dagens läge kommer till användning och om nya användningsområden kan tänkas för sådana metoder. Gruppen uppdrog därför åt några forskare att utarbeta promemorior härom.

Professorerna Karl-Johan Öbrink och Jan Pontén vid Uppsala universitet har i PM "Alternativa metoder till djurförsök" lämnat allmänna synpunkter på frågan. Professor Claes Ramel vid Stockholms universitet har rubricerat sin PM "Några synpunkter rörande in vitro och in vivo metoder vid testning för mutagenitet". (Med in vitro = i reagensglaset, avses här andra metoder än djurförsök och med in vivo = i livet, avses djurförsök). Docenterna Rolf Öhman och Erik Lycke vid Göteborgs universitet har behandlat "Vävnadsodlingssystem som alternativ till djurexperimentella försöksmodeller – neurofarmakologiska synpunkter" resp. "Användning av djur i mikrobiologi". Arbetsutskottet har den 4 mars 1977 vid överläggning med Ramel, Öbrink och Öhman diskuterat såväl promemoriorna som frågeställningen i dess helhet. Som en sammanfattning av vad därvid framkommit får utskottet med överlämnande av promemoriorna anföra följande.

Såväl lantbruksstyrelsen som tidigare veterinärstyrelsen har under en följd av år i yttranden över riksdagsmotioner och andra förslag om s. k. alternativa metoder till djurförsök anført att olägenheterna med försöksdjur – anskaffningskostnaderna, svårigheterna att få friska och genetiskt fullgoda djur, att få goda djurstallar och välutbildad personal etc. – är så stora att ingen forskare skulle använda försöksdjur, om det gick att nå samma resultat med andra testmetoder. Forskarna vitsordar denna uppfattning och framhåller dessutom som självklart att ingen forskare i onödan vill utföra djurförsök, allra minst sådana, som kan förorsaka djuren lidande.

Studier på isolerade organ eller celler utgör ett utomordentligt viktigt fält inom den biologiska och medicinska forskningen. Resultaten från dessa försök är oundgängliga. Metoderna i fråga kan dock endast inom vissa forskningssektorer och för begränsade syften (exempelvis viss diagnostik, biologisk analys och vaccinproduktion) sägas vara verkligt alternativa, dvs. göra djurförsök obehövliga. I det allt övervägande antalet fall blir dessa andra metoder endast komplement till djurförsöken. Det är givetvis önsk-

vårt att användningsområdet för sådana metoder utvidgas i all tänkbar utsträckning. Det är därför nödvändigt att forskningsmedel ställs till förfogande för forskningsprojekt där andra testmetoder än djurförsök används och för att experiment med försöksdjur, isolerade organ, isolerade celler, cellodling och subcellulära studier skall kunna bedrivas parallellt.

Arbetsutskottet vill i detta sammanhang framhålla att behovet av försöksdjur kan minskas på andra vägar än genom övergång till andra testmetoder. En sådan väg är att ställa högre krav på kvaliteten hos försöksdjuren, varigenom antalet kontrollförsök kan nedbringas. En annan väg är att förbättra djurens närmiljö (burar, klimatologiska förhållanden m. m.) samt deras vård och eftervård.

Förslag har vid flera tillfällen framförts om skapande av ett särskilt forskningsinstitut för utvecklande av "alternativa" metoder till djurförsök. Detta avvisas dock av forskarna, som hävdar att all forskning måste utgå från en viss problemställning och inte enbart inriktas på att få fram en viss teknik. Kostnaderna för ett dylikt institut skulle säkerligen inte stå i rimlig proportion till de resultat som där kan uppnås.

Arbetsutskottet ansluter sig till de synpunkter som framkom vid överläggningarna med Ramel, Öbrink och Öhman att den önskade utvecklingen av andra testmetoder än djurförsök bör främjas på så sätt att forskningsråden ges särskilda tilläggsanslag för ändamålet. Råden skulle härvid kunna främja sådana projekt, där vid problemets lösande annan testmetod än djurförsök kommer till användning, antingen enbart eller parallellt med ditiills brukliga djurförsök.

Sammanfattning av remissyttrandena över lantbruksstyrelsens undersökning av möjligheterna att utnyttja alternativa och kompletterande metoder i stället för djurförsök

Flertalet remissinstanser tillstyrker utredningsförslaget. *Statens medicinska forskningsråd* framhåller bl. a. att det förhållandet att cellbiologisk teknik under de senaste åren alltmer börjat tillämpas inom andra forskningsområden också kan förväntas resultera i ökade möjligheter att partiellt ersätta djurförsök. Enligt rådets uppfattning stöds bäst den av alla önskade utvecklingen av alternativa och kompletterande metoder till djurförsök genom att rådet tillförs ökade resurser som möjliggör en bred satsning på en rad forskningsfält inom rådets ansvarsområde. Samtidigt ligger det i rådets intresse att mer specifikt stimulera denna utveckling, vilket kan ske genom att vid avvägning mellan olika projekt ge projekt inriktade på utveckling och prövning av alternativa och kompletterande metoder ett företräde framför andra projekt som inte är helt relaterade till den inomvetenskapliga (interna) prioriteringen. Rådet har en betydande erfarenhet som visar att detta tillvägagångssätt att inväga en extern prioritering för vissa projekt är mer framgångsrikt och leder till snabbare resultat än ett system som är byggt på öronmärkning av resurser för specifika ändamål.

Några av remissinstanserna framför en begränsad kritik emot förslaget.

Universiteten i Lund och Göteborg, vilkas synpunkter inhämtats av *UHÄ*, samt *SACO/SR*, finner det mindre lämpligt att forskningsrådets medel till viss del skulle reserveras för forskning med metoder som utgör alternativ till djurförsök. Forskningsrådets uppgift bör således vara att främja forskning på basis av projektets innehåll och värde och inte på grund av särskild metodologi.

RRV anser kostnaderna för att utveckla alternativa testmetoder bör prövas av berörda forskningsråd inom ramen för befintliga medel. Tilläggsanslag bör således inte anvisas.

Länsstyrelsen i Göteborg och Bohus län framhåller att en central instans bör tillskapas som insamlar och förmedlar kunskaper angående alternativa försöksmetoder.

Följande tre remissinstanser ställer sig starkt kritiska gentemot förslagen.

Svenska kommunförbundet anser att framtaget material inte ger den allsidiga information om nuläget som krävs för en omorganisation av samhällets regler för djurexperiment. Innan ställning tas till frågan om ett särskilt forskningsinstitut för utveckling av alternativa metoder, resp. en bedömning sker av behovet av särskilda tilläggsanslag, bör en kartläggning göras av hur försöksdjuren används under 1978: Djurexperimentens syfte, metoder och – i förekommande fall – antalet plågsamma försök.

Föreningarna djurens vänners riksorganisation anser att traditionella försöksdjurssynpunkter tillåtits dominera utan några ansatser att inhämta internationellt kunnande. Lantbruksstyrelsen har inte kritiskt granskat framkomna uppgifter och dess slutsatser är därför bristfälliga. Föreningen föreslår bl. a. att ett statligt institut inrättas för alternativa metoder med uppgift att bedriva forskning, utbildning samt dokumentation-information.

Enligt *Nordiska samfundet mot plågsamma djurförsök* har lantbrukssty-

relsen inte fullföljt sitt uppdrag att framlägga förslag till alternativa och kompletterande metoder till djurförsök, eftersom samtliga alternativ till djurförsök inte behandlats. Ett flertal sådana finns och de befinner sig under stark utveckling, vilken dock bromsas upp av brist på anslag och intresse från traditionellt inriktade forskares sida.

Samfundet ifrågasätter vidare om det är lämpligt att behandla sjukdomar med en ökad produktion och användning av läkemedel. Alternativa metoder är nödvändiga av främst djuretiska skäl. De är samtidigt motiverade även från strikt vetenskapliga utgångspunkter.

Nordiska samfundet föreslår att ett statligt institut inrättas för utveckling av alternativa forskningsmetoder. Slutligen kräver samfundet förbud mot alla plågsamma djurförsök enligt lag samt en rad åtgärder i syfte att minska djurförsökens omfattning.

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Förslag till lag om ändring i lagen (1944: 219) om djurskydd	2
Förslag till lag om överföring av ägg mellan hondjur för avel av husdjur	6
Utdrag av protokoll vid regerings-sammanträde den 21 september 1978	7
1 Inledning	7
2 Föredragandens överväganden	11
2.1 Nuvarande förhållanden i huvuddrag	11
2.2 Utredningar och framställningar m. m. på försöksdjursområ- det	12
2.2.1 1972 års försöksdjursutredning	12
2.2.2 Åkergruppens promemoria	13
2.2.3 Lantbruksstyrelsens promemoria om alternativa och kompletterande metoder i stället för djurförsök	13
2.2.4 Lantbruksstyrelsens förslag om en etisk förprovning av djurförsök	14
2.3 Försöksdjursfrågor	14
2.3.1 Allmänna utgångspunkter	14
2.3.2 Alternativa och kompletterande metoder	16
2.3.3 Destinationsuppfödning och vissa andra produktions- frågor	17
2.3.4 Djurförsöksetiska nämnder	18
2.3.5 Godkännande av försöksdjurslokaler	19
2.3.6 Försöksdjursverksamhetens organisation och resurs- behov	20
2.4 Övriga djurskyddsfrågor	22
2.4.1 Yrkesmässig uthyrning av hästar, m. m.	22
2.4.2 Skyldighet att anlita veterinär	23
2.4.3 Omhändertagande av djur, m. m.	23
2.5 Överföring av ägg mellan hondjur för avel av husdjur	27
3 Hemställan	28
4 Beslut	29

Bilagor

1. Sammanfattning av 1972 års försöksdjursutrednings betänkande (Ds I 1975: 4) Framtida försörjning med försöksdjur m. m.
2. Sammanfattning av remissyttrandena över betänkandet (Ds I 1975: 4) Framtida försörjning med försöksdjur m. m.
3. Sammanfattning av Åkergruppens promemoria (Ds Jo 1977: 5) Uppfödning av försöksdjur i Åker och Sollefteå
4. Sammanfattning av remissyttrandena över promemorian (Ds Jo 1975: 5) Uppfödning av försöksdjur i Åker och Sollefteå
5. Lantbruksstyrelsens förslag om en etisk förprovning av djurförsök
6. Sammanfattning av remissyttrandena över lantbruksstyrelsens förslag om en etisk förprovning av djurförsök

7. Lantbruksstyrelsens undersökning av möjligheterna att utnyttja alternativa och kompletterande metoder i stället för djurförsök
8. Sammanfattning av remissyttrandena över lantbruksstyrelsens undersökning av möjligheterna att utnyttja alternativa och kompletterande metoder i stället för djurförsök

